25-ча ИЮНЕ КХАЧЧАЛЦА РЕСПУБЛИКА БОАХАМАША 20 ЭЗАР ГЕКТАРА ТIАРА ЯЛАТ ХЬЕКХАД, ХIАЬТА 6 ЭЗАР ГЕКТАРА ТIАРА ЯЛАТ АЬРДАД

Ялат чуэцаш я Наурски, Шелковски, Грозненски, Шаьла, Наьсарен, Урус-Мартана управленеш

Соахка укх ханарчул кхозза дукхагIа ялат хьекхад республике

МЕХАНИЗАТОРАШ! КХЫ А СИХДЕ КХАШКАРА БАЛХАШ, БИЗЗА ПАЙДА ЭЦА ТЕХНИКАХ!

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически партин Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Советан Министрийн Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 77 (3929). | Шоатта, 27 июнь 1964 шу. | Мах 2 кап.

ХЬАЛХАРЧА ДЕНОШКА

БIАРГ ма кхоачча улл маьлхо лотаяь ялатий аре. Юкъ-юкъе хьекхача декъача, дIайхача мехаша лаьгIо теркабеш латт ялатий дошо форд.

Кхай йистте мотоцикл соца а яь ялатийна юкъе дIачуваьлар Дмитрий Николаевич Кузнецов — оалхазарош леладеча «Ермоловский» совхоза керттера агроном. Мукха хаьлгаш докъаденнад, хьаьбаьккха массехк ка тIаьрьюкъе хьокха а бaь хьежар из буртилгашка. Докхий, диза мукха фийгаш тIаьрьюкъ йиза дадар, маьлха сердалонах дошо бурилгаш санна лепа а лепаш.

— Ха хиний. Кховна дена цхьатарра чуэца доладергда.

Ялаташ чуэца доладуча бус тракторин бригаде вижа вацар цхьаккха а. Кхай тIарча стакера хьахозаш теIа гIараш яр, фарай тайп-тайпарча сердалонах комбайнаштен трактораштен гонахьа хьувзаш нах бар.

Iуйрийна внаюхе сийрдаяллараца, комбайнашш жаткаши кхашка гIолла гобоахаш яр. Дошо догIа санна бункер чу легар керда хьадаьннача ялата хьалхара фийгаш.

...Дехьа йисттерча кхай тIа болх беш йоала Б. Висаитова агрегат. Штурвала хьалхашка латташ 7 шу соаIа ха яьккхача опытик комбайнера бIубенна леладу кхашкара кема.

БIарччача дийнахьа цхьаккха оатхал ца талхаш, цхьанна а минута болх беха машин юха ца соцаш... Цун аккпажа беррига членашта дика дова шоай гIулакх.

Ше лехкача автомашинага хьежаш ха яккхийтац къоначa шофера а. Кхоачаш комбайнера помощника бункер ялатек йизай ала а кхелехьа, хьагучаэкка цIенна ГАЗ-51 яха бортовой автомашин. Комбайн йолдашехьа а ший машин цунка дIа улув а яьккхе шоферо хоам бу ше хьаккхачарах. тIаккха, кхы юха ца соцаш, комбайнага ший болх юкъах ца боаккхийташ, кузов йизза цо Iочудоассадаь ялат а яйце дIайода автомашин.

Иштта боаррамагIа бечa балхо боаккха пайда луш хилар хьахьекхар ялаташ чуэца доладеннача хьалхарча деноша. Нормах 18 гектар мара хьакха ца езача Б. Висаитова агрегато 45 гектар хьекхар. Ший ноакъостал дукха тIехьа ца яусаш дика болх бир 41 гектар хьекхача Ш. Арапханова а.

Бийса юкъе кхаалца дижац кхашкарча тракторий тата. ТIехьара бункераш Iо а йоассайийя бригада стане юха боагIа механизатораш. Бийса яха ха яле а, йийла латтача наIарех арахов тахнарча дийнехьа котало яьккха шоай ноакъост Б. Висаитов хестабеш болча механизаторий оазаш. Ялаташ чуэца доладеннача хьалхарча ден итог — сов дика хьекха Iодиала 220 гектара тIара ялат.

Совхоза керттерча агронома дувц тхона, хIана лоархIам деношца а ца беш сахьаташца беш хиларех.

2000 гектар тIа дIайийнай колхозо гуйран культураш, цу даькъе 600 гектара тIа — мукх.

Уж культураш чуэца кхашка араьлар 20 жатка, 6 тIехьатувсен 11 шоаш лелек комбайнаш, 23 трактор. Цу ерригача машинаш тIа шин сменах болх беш кадраш я.

Гуйран ялаташ 72 сахьата хьекха Iодахкен 96 сахьата хьалъэцаш арден лаьрхIад механизатораша. Совхозо хIара гектара тIара гуракьа дийнача ялатий юкъера лаьрхIача планех яккха езар 19,4 центнер я, хIаьта тIаийца дексар 25 центнер яккха ваьа да.

— Гучох, 30 центнерах кIезигагIа доацаш ялат даккха мег оаха укх шера хIара гектара тIара — йоах керттерча агрономо.

Дерригa кIа хьаккхарa ардари къьастта а долаш чуэца лаьрхIад. Цо дукха ха кхоергья тхона.

— ДоттагIий, — аьлар воагIий ца хоаш уж болча хьатIаенача совхоза директора воа Сухомлинова, — цхьаккха ка аллийта йиш яц кхай тIа. ХIаьта цун маIан да, кхы а дикагIа болх бе безаш хилар.

Директора яьхар хьалхьацар массане а. Цу дийнахь деиз Iуйрийна 6 сахьат даьлча болх дIаболабе а стане дIан-юхен удаш ха зехьа ца йоаяр дукхьа декъайга хIама кхашка дав а лаьрхIад цар.

ЧIоагIа кIаьдбенна, хIаьта цу дийнахьа шоаш баьча балха гектара раьза хиява а бола механизатораш шо-шоай моттигашка баха дIа-юха къийстар.

УКХ ШЕРА бригаде эгтара дезагIа дола ди дар ца. Совхоза къахьегамхошта шоашта бIаргайра паччахьалкхенна дIадала кийчдаьча ялата хьалхара центнераш.

Дийнахьа а бус а ца соцаш ялатех етта йола автомашинаш уж голаш еттача двьъкъашка гIолла. СихагIа паччахьалкхен амбарашка кхачийта гIерт уш керда хьувзькъам. Царна наькъа дукхьал етталу Дахкенна хьалхашцара из шоай декхар кхоачашдаь йоагIа яьсса автомашинаш.

...Кхашка ессар кIаьда яхкаваро бийса. Бетта гергa доттo Iаькъа шорттига айлуш латтар анаюхера, гобаьккха дото сердал а мехкаеш. Цхьанахьа гаьна удаш гу болх беш йоалхача комбайний сийрда цIераш, ниткъа хьалхов тракторий моторашa ду таташ.

Ялат бахьан долаш лоаттабу къоасам даьгIлуш бац е дийнахьа а, е бус а. Оалхазараш леладеча «Ермоловский» совхоза кхашка кхехкаш латт ялаташ чуэцаш ду балхаш.

М. АЛБОГАЧИЕВ,
тха собкорр.

СИХАГIА ЧУЭЦАР ДУХЬА

ДУКХА да тха колхозе гуракьа дIадийна кIа, мукх, кен, горох, иштта кхийола хьалхагIа чуэцаш йола культураш. 10 — 12 балха дийнахьа кIан мукха чуэцаргболаш тхоай макулла дикагIа вIаштIехьбаккха гIерт тхо болх. Цу гIулакха групповой хьисапе ялат чуэцаргдолаш 1-чен 2-чен тракторни бригадашка комбайновни жаткай группаш вIашагIьехкай оаха. ХIара группана 4—5 комбайн юкъейоагIа. Цу гIулакхо чIоагIа лаккхергья балха овсарле.

ХIаьта, материальни безам лаккхагIа хургболаш комбайнераштен жаткай машинисташтен норман соагIа цар хьекхача гектарахи аьрдача центнерахи ахчан премеш теларгья. Масала, 5 дийнахьа хIара денна норма тIехкхоачаш а ец, ялат боарамах а теххаш эттара дукхагIа ялат чуийцача комбайнера 30 сом ахчан преми лургья, цул соагIа «ДикагIа вола комбайнер» яха цIе вымпел тергья. Ахчан преми ялараш соагIа хIара денна 23 центнер ялат оарде долгIачул соагIа 3 процент кIан къахьегама дии хьожалергда комбайнерашта. Ялат дукха ме оарх дукхагIа хургья хьожаеш йола процент кIинен къахьегама деннен. Масала, 30 центнер ялат аьрдачоа 30 процент хьожалергда доагIачул соагIа кIан къахьегама дии.

Иштта жаткай агрегатанта тергья ахчан премеш. Цхьан дийнахьа массарел дукхагIа ялат хьекхача, бакъда, нормал чухнахье ца хьоххаш, «ДикагIйола жаткай агрегат» яха цIе вымпел а 4 сом ахчен тергла. Ялат дIаувзаш болча шофераштa, возчикашта, кормa цар кхоачашйича, ахчан премеш тергья.

Цу гIулакхо чIоагIа тоаберргба ялат чуэцача болх, ялат сихагIа а доа ца хайташ а чуэца вIаштIехьдаргда.

Из пайдане долга хьахьекхар кхьвчача участкаш тIара мукх чуэцо тхо доладелча. 1,5 балха дийнахьа 135 гектар мукх хьекхар комбайнерашее жаткай машинисташее. Эгтара дукхагIа комбайнера В. Крапивина хьекхар мукх. Норма 18 гектар мара йоацача дийнахьа 25 гектар хьокхар цо. ХIанз цун преми хьожаеш ба колхозе.

Масса комбайнерашка лаахе белталдаьнкха премиальни ахча телар дIакхайкалдаь. Цу гIулакхо кхы а чIоагIагIа хьинар айдаь социалистически декхараш тIаийцад цар. ХIара комбайнеро лаьрхIад 250—300 гектар ялат хьаккхен 7000 центнер ялат арден. Шоаш уж декхараш кхоачашдергхалхарах дог тийша ба комбайнераш.

В. ЕМЕЛЬЯНОВ,
Сунженски производственни управлене «Победа» цIерахча колхоза председатель.

Сурта тIа: дикагIвола комбайнер В. Крапивин.
Н. Пливва сурт.

Мукх чуийца боалаш латт

СИХДЕННА ялат хьекхаш латт Урус-Мартана производственни управлене «Красноармейский» совхозе. Йоалхача найда тIа гуракье дIадийна кIан мукхи лоешача хана чуэца безa совхоза механизаторашa. ХIанз эгтара хьалха кхьчар мукх ба. 23-ча июне масса отделенешка дукха комбайнаш жаткаш араьлар из чуэцарa. Хьалхара кес Iодкела бохьо дикагIйолча жатко машинистага Самбиев Дутайга кхьчар.

— Эй, Дута, шун даьша яххача тайпара керла болх дIаболабеча мекъал гуча ма даийталехь, массанена хьокхаш лелахь, — аьлар совхоза керттерча агронома Г. А. Куюмджиева, Дутас велакъеже жатка дIайолайолийт. Фийгаша дездаь мукха дикаш сихла Iоведет жатка тата тIа. Пен мо хьалхашка латташ бола мукх жаткана тIехьашка шийсача хасарах Iобуж. Раьза ва агроном, боарамах тед ялат гоалача механизатора подборщика хьийвьаш иттa хургйолаш Iохкик ло кхсаран.

Иштта дIалолалелар «Красноармейский» совхозе мукх чуийцарга. Самбиев Дутайна тIехьа шишийш участкашка болх бе йолалар шиъ комбайн бархI жаткаш.

Цу дийнахьа хьаьт уэвача гучьбьлар хьаьхле лелераш. Самбиев Дутаси (Катерманов Оалхазарa кулгалду цхьоалгIа бригадa) Зaурбеков Нохаси (Саллев Шалбе кулгалду шоллагIа бригада) хIаране шоай ЖРБ-4,9 яхача жаткашца 31 гектар мукх хьекха Iобиллар, норма 15 гектар мара йоацача. Царел дукха тIехьабисавар хIаране 22 гектар хьокха жаткай машинисташ Найтеев Шарипи Намиев Мухади. Хьалхерча дийнахьа масса отделенешка 125 гектар мукх хьекха Iобиллар. Шоаш дIайолаяь тачанаш кхы лоа ца ец, хьаьметтел бийсаш а тIехь болх беш шин дийнахьа ерригача совхозе 400 гектар мукх хьекхар механизаторашa.

Шин тайпара хьокх мукх совхозе. Цхьа дакъа хьекхарa ардари къьастта а долаш, вокхедасар уж балхаш цхьаьн а долаш. Жаткашта дукха тIехьа ца буйсаш шин дийнахьа 250 гектар мукх чуйийцар комбайнераша.

Укхаза массерна дукхагIа мукх чуэц РСМ-8 яхача комбайнаца комбайнера Ибрагимов Мухьмада. Цхьан дийнахьа, норма 9 гектар мара йоацача 13 гектар мукх чуэц по шийй вахлажава. Юкъера лаьрхIача, тIоадала доагIар тIера дIаьккхача гектара тIара 19,2 центнер мукх чуэц механизаторашa. Из хул алсал 4,2 центнер соагIа.

Цул соагIа хасарх улла мукх а арда болабеннаб совхозе, из хьекхача шоллагIча дийнахьа а. ХIанзале 70 гектар аьрда баьнаб из.

Аьрда мукх хьекхарчешта дика довкъар хургдолаш консервни яра хIоагашка дIакхухьаш я Грознера яьха 18 машин, кхы а йоагIаргйолаш 14 машин а цигара. Болх начоладаш лел совхоза. 1200 гектар мукх яхе дийнахьа чуийна баккха аьнна механизаторашa тIаийца декхар дика кхоачашдеш латт цар.

ХIАНЗ масса участкашка мукх кхьчча хиларех еррига комбайнашш жаткаши араьнна мукх чуэца. 25-ча июне болх беш яр ялхийтта комбайни шийтта жаткаш. Массане а дика, ела ца латташ, цхьоагIа болх бу. Иштта цар болх хIанз дIабихьача шоаш йиллача хана дии хьалхагIа бала йиш я механизаторий мукх чуийна.

Мукх чуэцара гIулакх эгтара дикагIа лел ГIойтIарча отделене. Укхаза шин дийнахьа хасарах 320 гектар мукх Iобиллаб, 140 гектар аьрдаб, 70 гектар хасарах уллар а аьрдаб.

Шоаш яьккха коммунистически къахьегама бригада яха сийлен цIи бакъ а еш дика къахьег Катерманов Оалхазара кулгалдеча бригада членашa. Цар 240 гектар, массарел дукхагIа мукх хьекхаб, хIаьта вожаш балхаш а дикагIа лел цар.

Иштта дика лелаш долча балхий хьокхам кIезиг-дукха лоабу совхоза кулгалхой мелаш бахьан долаш. Цар кошкал ца яларах кхаш хIанз а цIенна доладьаьдац чах. Из гектара дошка гIалат да, хIана яьча, совхоза лоьрдIача тайпара, 1000 гектар шоалагIа дIахо хьежкIаш дIае езаш хилча. Бакъда, цхьаццайолча моттигашка, мукх дьта хьекхача лаьттa аха а хьажиIа дIае а йоллаий совхозе. Из иштта дале а цу лоархIамерча гIулакха терко е еза совхоза кулгалхоша. Тороваши балха бола нахи совхозе боллаш ба, царга болх бейта а беза, тороваш бизза пайда эца а беза.

В. АРЧАКОВ,
тха собкорр.

ХЬИНАР КХОДЕРГДАЦ

ШЕЛКОВСКИ производственни управлене Ленина цIерахча колхозе шера чуэца доладеннад гуйран ялаташ.

Эгтара хьалхагIа гуйран мукх хьекха йолаелар механизаторий Давлапи Иванов Овчаров Николаев жаткаш. Цар хIанзале а хьекха хасарах Iодилхад бIаь гектар соагIа ка бола ялат. Хасарах улла ялат хьал а эцаш арна йоалленнай Цибин Митрофана, Ситалов Якова, Унщиков Ивана комбайневи агрегаташ.

Укх шера 10 балха дийнахьа дерригa ка бола ялаташ чуийна доахаргдолча тайпара вIаштIехьбаьккхаб колхозе болх. Цу гIулакха мел эша хьалхаш долаш да колхозе. Оаха лаьрхIар укх тайпара да. Яьа жаткаца хIара денна хьакхаш 72 гектара тIара ялат хьекха хасарах Iодилла е хIара агрегата лоархIаш 18 гектар хьекха.

Хасарах улла ялат хьал а эцаш оардаш йиъ комбайн я: шоаш лела кхоъ тIехьаюваа РСМ-8 яха цаIи. Цар дийнахьа кIеззигагIа яцача 48 гектара тIара ялат хьал а еце оард. Цу тайпара, хIара комбайно дийнахьа кхоачар 12 гектар хул. Норма тIехкхоачакъьчоа соагIа мах лу колхозе. Масала, дийнахьа 20 тоннал тIех ялат аьрдача комбайнера шийна доагIача керттерча цаапел соагIа кхоккха сом кхы тIа а тед хIара тоннах. Дийнахьара нормаш тIехкхоачашъеча жаткай машинисташта а соагIа мах теза оттабаьб.

Комбайний агрегаташка болх бе, бункерашкара жаткашка кхачнача ялат дIаккхаьхьа алх автомашин оттаьй. Цар тIа болх беш ба опыт дикагIа йолаш бола шофераш В. Овчаров, Р. Шамсутдинов, В. Бондаренко, кхибараш.

Укх шера а, соахка санна, групповой методаца чуэц оаха ялаташ. СК-3 а СК-4 а яха 3 комбайн цхьа звено яь вIашагIа а теха цхьан чIегIлага тIа хьекха хасарах улла ялат хьал а эцаш оардаш я.

Ялат аьрда даллараца ча кхай тIара Iоъера а доахаш аргIаш ду оаха. Цу гIулакха ДТ-54 яха шиъ трактор хьожаяьй аьшка мушах яь волокуша а йолаш. Цар тIа шоай сменашкаца болх беш ба механизатораш Силос Федори Атаев Хьамиди. Уж механизаторaш бийсанна лаьтта оахаш, 150 гектара тIа доакъарийна лаьрхIа шоалагIа хьажкIаш дIае из кийчдеш ба.

АргIаш дерий звеноца вукъ саг ва, тIаьнала воккхагIа Гренко Григорий а волаш. Цул кара я механизатора В. Сибалова лехкача МТЗ-5 яхача тракторах а йоалаш йола веркхаш хьалтерг.

ЦхьоалгIа июль хьатIакхачалехьа чуийца даха лерхI оаха гуйран ялаташ.

Ялаташ чуэца доладеннача хьалхарча деноша хьахьекхар, оаха дахь лоархIамаш нийса хилар. Чуэццашехьа а паччахьалкхенна ялат дIатела лаьрхIадар оаха. Аьрда даллараца дIатела доладергIа оаха из.

Г. ДЕМИЧЕВ,
Шелковски производственни управлене Ленина цIерахча колхоза агроном.

22-ча июне официальни визитаца Стокгольме ахкьчар СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущева цунна улув бараш.

Сурта тIа: Н. С. Хрущев Хаг яхача дворецa юхе Стокгольмерча нахага моарша луш ва.

Прессенс Бильд—ТАСС. (Сурт хьакийцад фототелеграфаца).

ДОТТАГIЛЕНИ МАШАРЕИ МИССИ

ГЕТЕБОРГ, 24 июнь. (ТАСС-а спец. корр.). Тахана делкъа ха хиллалехьа укхаза кхьчар СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущевн цунна улувра ках. Н. С. Хрущевца цхьана Гетеборге бахкар Швеце Премьер-Министр Т. Эрландери юстице министр Х. Клинги. Укхаза хьаьший хьежар Швеце кемаш деча промышленносто де а доагIаш доккхалдеш йолча «Арендаль» яхача верфега. «Арендаль» — цIи хезза йоазаш йолча «Гетаверкен» яхача кемаш деча шведски концерне доалахьарча верфех цаI.

Советски правительствана керте латтачов вакъа баьхкар «Гетаверкена» викалаш — правлене председатель Е. Лунд, директор-распорядитель Х. Нильсен, директор Н. Свенссон. Кемаш деча болхлоша хIайха моаршал хетт Советски правительствана керте латтачунга.

Советски хьаьшашта йовзийт «Арендаль» яхача верфе мажет. Верфе эгтара белгалагIа йола овгIуа — кемаш деча кердагIа йола технологически процесс.

«Арендаль» болх бе йолаенна вIалла дукха ха а яц — 1963 шера май бетта. Укхаза хьале йиш я хи тIара доаял 150 эзар тоннага кхаччалца дола кемаш. Верфь хьаьъаргa 200 миллион крон гергга ахча дахад фирма. Цхьабакьда, «Гетаверкена» кулгалхошта хет из ахча сихха юхаметтаоттаргда аьнна. ГIулакх иштал аьлча, къаьнарча тайпаех йолча верфе хи тIара доаял 40 эзар тоннa долаш йола танкер хьеш 40 кIира ха ела. «Арендале» — шоаш кIезигагIа.

Верферча балха керттера принципаш хIаа баьккачуа тIехьагIа Н. С. Хрущеви цунна улувра наха производственни процессага хьежар.

Цул тIехьагIа «Гетаверкен» яхача верфе а баха, цига Советски Союза заказах хьеш латтача нехах делача шин докага хьежар хьаьший. Цул соагIа, вай мехкаца яь контрактах, «Гетаверкено» СССР-а дайтаргда ях рефрижератор.

«Арендаль» яхача верфе а сайна, иштта «Гетаверкен» яхача верфе а болхлоша массанахьа а деттача тIоарашца моаршал тел Никита Сергеевичага, шоашта из хьаьнт хиларн из лоархIаш шоаш хиларн хьа а хьокхаш.

«Гетаверкен» яхача верфе нах вIашагIкхийтар СССР заказах укхаза хьадеш латта керда рефрижераторин кема хи тIа даккхар деддеш.

Никита Сергеевич Хрущев, Нина Петровна Хрущева, Таге Эрландер, верфера кулгалхой, Н. С. Хрущевна улувра нах, заводерча майдал тIа вIашагIкхийттача болхлоша, инженераша, техникаша детташ тIоараш а долаш, къьастта хьалъьча трибуна хьалтIабова.

Советски Союза хьадаь керда кема хи тIа даккхар деддаш йола перемони дIайолаю верферча болхлой маIача цаьха самодеятельни хоро. Цул тIехьагIа Н. П. Хрущевас форда традицех кердача кема форштевенах теха шампанске шуша йоха а яь, «Карл Линней» аьле цIи тула цунах — сийлахьвоккхача шведски Iилмахочун естествоиспытатела сийна. Кема шорттига стапела тIара теххе хи тIа доал, тIаккха, таалгIеш тIа дайго тарка а терка, тай техача санна нийса некаx доал. Цхьаьккха цхьа рефрижератор тIаккхийттад советски торгови флота!

Болхлой хоро эрсий меттала оал «Рейдера сийре» яха В. Соловьев-Седойс даькха илли. Никита Сергеевич Хрущева а кема хи тIа даккхар деддеча вIашагIа мел кхийттачо а тIоараш деттарца сий ду советски цIеча байракха кIал вроз долаши дукхен нек деш лелада аьнна «Карл Линней» ловца баккхар дукъа популярни советски илли чIоагIа аьтту болаш хержача шведски хоро дакъа лоаларий.

Завода директора Х. Нильсена дош лу СССР Министрий Совета Председателa Н. С. Хрущевна.

ЧIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар вIашагIкхийттараша Советски правительствана керте латтачо даьча къамьлага. Къамаьл чаккхаьнначул тIехьагIа, завода майда тIа вIашагIа мел кхийттача болхлоша, инженераша, техникаша чIоагIа тIоараш детт Н. С. Хрущева сийна.

Цул тIехьагIа болхлоша деттача тIоарашца безаме накъа боахаш бола хьаьший судоверфера дIа а баьле, «Посейдон» яхача кемаца города кинкъерча причале болх. Ратуша чуйолча цIевошка СССР Министрий Совета Председатела сийна города Гетеборга Iаьдалаша завтрак оттадир.

В. ХАТУНЦЕВ,
Д. ЕРШОВ,
Н. МОКРЕЦОВ.

«Швеция—СССР» яхача обществай кулгалхой Н. С. Хрущев волча хьоашал гIа

СТОКГОЛЬМ, 25 июнь. (ТАСС СПЕЦ. КОРР). Дег тIара а безаме а дар селхан СССР Министрий Совета Председатела Н. С. Хрущевнена «Швеция — СССР» яхача обществай Союза кулгалхоштен юкъе хиннай вIашагIкхетар.

Никита Сергеевичи Нина Петровнай болча Стокгольма йисташарча къаьнарча парке еIаяш Хаг яхача дворецерча цар резиденце хьоашал гIа баьхкар «Швеция — СССР» яхача обществай Союза правлене председатель фон Хофстен, правлене генеральни секретарь Эва Палмер, халкъашта юкъера машар чIоагIбарах Дувеи халкъашта юкъерча Ленински преме лауреат Андреа Андриен, хьалхагIа рахсдага депутат хинна Г. Брантинг, профессор Г. Инге, писатель К. Э. Энглунд, кхыбола шведски общественни деятелаш. Иштта Советски правительствана керте латтачун ревиденце вIашагIкхийттача хана цига бар доазол дехьарча мехкашца культурни бувзамаш лeладеча Паччахьалкхен комитета председатель С. К. Романовский Швецера СССР посол Н. Д. Белохвостиков.

Обществай Союза цIерах Хофстена Н. С. Хрущевга дIалу приветственни адреси совгIата — шведски художника С. У. Эрена граворан.

Никита Сергеевича дег тIара баркал оал хьаьшашта ше лаьрхIарах. КIордаь къамаьлар долалу, хIаьта уж деча хана Н. С. Хрущева дувцча бесса дувц Советски Союзе ерча болхани химически промышленносто дегIаяхарах, иштта йийнар Советски мохк экономически общественни дегIадаларa кхийола лоархIамерa проблемаш а.

Массеки сахьат доаккхий дIаьхдеина из гучахьарен массане а дакъа доацаш [illegible] чаккхдаьннечул тIехьагIа [illegible] хьаьший цIерах Никита Сергеевича чIоагIа баркал аьлар из шоашца ца яккхарах. Эгтара дикагIча дешински уйлаш [illegible] из къамаьл тхоаьрча [illegible] а сига [illegible] дац, аьлар цо.

В. ХАТУНЦЕВ.
Д. ЕРШОВ.
Н. МОКРЕЦОВ.

ИШТТА ЛАКХЛУ ТЕХНИЧЕСКИ ГОВЗАЛ

ТОЛАШАГIА йола технологи юкъейоалаяра, производственни процессашта автоматизаци механизаци яра, производство дикагIа вIаштIехьдаккхара боккха лоархIам болаш да тха заводе чакхдоахаш дола гIулакхаш.

Дукха ха йоаццаш тха заводо дездир шиъ цIей — шийна «Коммунистически къахьегама завод» яха цIи елча денз ши шу дуза ди. Цу дийнахьа завода рационализатораша коллективана рапорт делар: «Семилетка хьайолаелча денз 948 рационализаторски предложени еннай завода новатораша, царех 548 балха юкъейихьай. заводера хIара кхоалагIа вола болхло рационализатор ва. КIезига цифраш я. Цхьабакъда, цу цифраех доалл кходаь бIаьш тоннаш металл, итташ эзараш киловатт-сахьат электроэнерги, дефицитни материалашта меттел капрон е полиэтилен а бохийташ хьаяь массехк тайпара оатхалаш.

Цу цифрех боалл завода рационализаторашцеи изобретателашцеи беш бола боккха организационно-массови болх. Рационализаци изобретательствай дешаршта хетаяь заводе хулча смотрашка, конкурсашка, месячникашка диэза дакъа лоац завода ерригача коллективо. Укх семилетках баьча берригача рационализаторски балха итогаца лоархIаш я кхы цхьаькха цифр а — 84 эзар сом. Из да рационализаторски предложенеш производствана юкъеяхьарах кходаь ахча.

Завода болхлоша технически говзалаш Iомаю заводе вIашагIделлача массе тайпарча технически экономически дешарга гIолла. Цхьабакъда, из дешар мел дика вIаштIехьдаьккха дале а, производстве эггара дикагIа вола хьехархо — из ва шийдерргиа сакхетамера вахар вай Даьхен иразадухьа дIаденна вола къаьнара кадрови болхло. Цхьа шу хьалхагIа хилар вай мехка шерра коммунизм хьалъеча хана беш бола идеологически болх дегIабара дешаш къоастадаь йола КПСС ЦК июньски Пленум. Пленуме чIоагтIа уйла тIайохийташ белгалдаьлар вай дай сий долча къахьегама традицешца кагирхой хьалкхебелга.

Дай эстафета. Вай кагирхоша Днепрогеса хьалхара нIераш, Магнитка хьалхара домнаш, Амура тIа хьалъяь Комсомольск яха город, юлхьанцара коммунистически субботникаш лоархIаш кхетаю из. Кагирхой кхебеш бе тха къаьнара болхлой, цар хIама юхе ца дуташ царна дIалу дукхача шерашка къахьегаш шоаш Iоаь ерига опыт.

КХО ШУ хьалхагIа Советски Эскаре гIулакх даь вахьначул тIехьагIа заводе балха вера Белявин Владимир. Цунна болх белар заводе эггара халагIен бехкенхамегIен йолча участке — бурув деттача оборудованена ремонт еча участке. Хала цар Владимира хьалхарча юкъыга. Бурув детта оборудовани тоаярга хьежжа ма лоархIий мехкдаьттахоша ерригача заводо беш бола болх. Къахьегам дукха безаш, дегIаца низ болаш вола Владимир цу сакъате везавелар дукха хана денз болх беш хьановагIача опытни болхлочоа — Николай Иванович Смольниковна. Цхьа итт шу хинна Iаш Николай Ивановича бурув деттачи насосашта ремонт еш болх бу. Итташ насосаш юха дийнъяьй цун говзача кулгаша.

Денна-денна саббарагIа а тIагIертта а дIателар по ший говзали опыти Владимира. Массехк бутт баьлпачул тIехьагIа производствени заданеех дика лоархIа а веш, ше болх беш вар Владимир Белявин. Укх шера кхы а пхе тайпарча бурув деттача оборудованена ремонт ея вIаштIехьдаьккхад заводо. Цехa кулгалхошта хьалхашка хаттар эттар: «Тийша а тийша хьанна тIадулларгдар-хьогI оборудоване кердача тайпашта ремонт ега?» Доккхал де йиш йолаш ва Николай Иванович Смольников. Цу бригадана кулгелде хьожавир хьалха цун ученик хинна а хIанз квалифицировании слесарь вола а Белявин Владимир.

ДукхагIа йолча хана кадрови болхлошкера болх Iома а бийя дIахо болх завода кагирхой, производства командираш а хиле дIаотт уж. Из-м кхетаденн а да, дешара горонаш Iалаьмате йоккхий ма йий хIанзарча вай нагирхошта парте йоагхоаца хьайиларяш. Тха заводерча белхлоех тхьаь итт гаргга саг ва производстве балха волашехьа а сайрийнарча ВУЗ-ашка дешаш. Цун маIан да, йоккха квалификаци йола инженерни кадраш завода чуьа хьалихуш хилар. Царна дика йовз завода специфика, дийша баьначул тIехьагIа, боагIашехьа а инженера гIулакха тIа балха боагIа уж.

1959 шера заводе балха вера ши зIамига саг — Негоров Александри Шепелев Николайи. Царна болх белар завод болх бе йолаелча денз болх беш хьавоагIача къаьнача кадрови болхлочо Никишин Петр Лаврентьевича кулгалдеча слесарий экспериментальниий бригаде.

ФУННАГIА а по хьайой — механически обработка яра эша оатхал е аьшка пхьоалера штемп яь а, заказчик сатийна хул. Хов цунна по из сов дика ергйолга. Дошо да цу сага кулгаш. Керда баьхка болклой лаьрхIа зуьш вар Петр Лаврентьевич, саббарегIа царна слесарни говзала хьайленаш Iомайора цо. Цо теркал ца беш битацар кагий нах шийцара дIакъаьста дIа а баха, участке шоай комсомольско-кагирхой бригада вIашагIъеллача хана а. Эггара хьалха уж хьаллаьцар из вар шера задани 10 бетта кхоачашъеш, республикерча кагирхошка кхайкарал де цар лаьрхIача хана. МоллагIа новкъостал де кайча волаш, лаьрххIе хьожар из бригада балхага, цун дог гIоздоалар цар толамаш даьхача, гIайгIа хулар цар аьттув ца баьлча. Дукха ха ялалехьа заводе дикагIъярех цаI а хинна дIаяхар из бригада. Ше кхебаьрех де а доагIаш доккхал деш вар Петр Лаврентьевич.

Цхьабакъда, къаьстта доккхал деш вар къаьнара болхло хьалха хинна ший шаккхе а ученик завода администраце технологически отдела инженералла хьожаваьча хана (цу хаппалца деша баьгIа кагий нах хIанз Грозненски мехкдаьтта института сайрийнарча отделене тIеххьарча курсашка дика дешаш бар). Къона инженераш хIанз каскаста гу хьалха хинна шоай хьехархо болх беш волча баьхке. Петр Лаврентьевича массаза а пайдана хьехам лургба приспособлене конструкци юкъпача хана, чоалхамегIа йолча оатхала обработка еш эггара пайданагIа йола технологически процесс хоржача хана.

Цу тайпнара денна дешаш а къаьнарча болхлошца бувзам лоаттабеш а лакхлу тха болхлой технически говзал. Из говзал а цунца техникех толашагIа йола технологии производствана юкъеххувлара деш дола гIулакхаш а заводе технически прогресс лакхьяра керттердар да. Вай общества хIама хьехколаш бола керттера низ нах ма бий.

П. ГРОМОВ,
рационализаци изобретательствай гIулайкхойта вола ЦРМЗ инженер.

РОСТОВ-на-ДОНУ. «Ростсельмаш» яхача завода экспериментальни цехе вIашагIйохкаш латт керда балха овсарле лакха йола «РСМ-10» яха комбайнаш.

Завода конструктораша хьаяь керда комбайн ше леланз яц, из лехк трактора кабина чу оттаьча пультера. Цхьан секунда ялх килограмм канаш чакхдоах цо, «СК-4» яхача комбайно доахачул ши килограмм совгIа дуккагIа. Берригa биологически хьуакъам моточни хьисапе чуэц агрегато: ялат, ча, буц, ча ета а аьте из лоттадергдолча дIахьу. Кха цу сахьате мукъадоал, сихха овхам дIадоладе мара ца дезаш кийча хул латтa.

СУРТА ТIА: вIашагIйохкаш латт «РСМ-10» яха комбайнаш.

В. Турбина сурт. ТАСС фотохроника.

ЭГГАРА ЛОАРХIАМЕГIАРА ГIУЛАКХ

СССР СНХ-е

23 июне йистеяьлар Москве хинна СССР халкъа боахама Совета заседани. Шин дийнахьа массе оагIорахьара дийцар минеральни удобренеш дIайийна хIамаш лораю химически средстваши хьаяра 1964—1965 шш. план а хIаьта ишттa доккхача химе кердача гIишлешта оборудовани лоаттаяра план а кхоачашъярца дувзаденна дола дешаш.

БIарга ца яйнача тайпара сихача темпашца дегIаухаш латт вай мехка минеральни удобренеш хьаю промышленность. Уж хьелген юрта боахама дIателген, заседане белгалдаьххача тайпара, планови заданел дикка тIех лел укх шера. Цхьабакъда, массаналхьа а бизза пайде ийцабац из лоархIамера продукци дуккагIа арахецара йолча ерригача торонех. Юрта боахама болхлошта хьалхашка доккха деккар тIадчсад ер шу хьадоладелча денз 100 эзар тонн совгIа удобренеш дIа цо луш йисача Грузен Азербайджанен химически предприятешта.

Химикий заказаш кхоачашдеш 800 гаргга машинаш ю завод я. Дукхха а дика машинаш кийчъяьй вай мехка балха овсарле дакха йолаш, экономически хьокхамаш дика хиларца белгалйоалаш йола. Хьаьный, белгала яьлча, дукен тIа эггара йоккхагIа йола кислородни установка, шинанн резино-технически промышленноста эша автоматически оборудовани. Доклада химе предприятешта тIатIа дуккагIа ух керда техника.

Керда гIишлонаш укх шера дикагIа Iалашъю технологически оборудованеца, приборашца, кабельни кхычен изделешца. Ше доклад еш СССР СНХ председатела заместитела В. Д. Лебедева хоам бир, оборудовани телара план дукхxача предприятеша, экономически районаша толаме кхоачашъеш хиларах. Цу юкъе гIолла вIалла магийта мегаргдолаш дац дукххача лоархIамерча позицешта тIехьадисар, цхьайолча йоккхийча заводаша болх во бар. Укх шера халкъа боахама дIа ца луш йисай болата арматура бIаь эзар совгIа единица. Заданеш кхоачашъяьяц Кургански Мышегски арматурни заводаша. Кхоачамболлаш двигателашца электрооборудовании хулийтилга Iалашдаьдац электротехнически промышленноста цхьайолча предприятеша.

Факташ йолаш моттиг я, хьалъеш латтача химически, резинотехнически, целлюлозно-къаьката промышленноста объекташта юкъхьанца денз пайда эца йиш йоаца оборудовани заводаша телаш. Приволжска совнархоза «Пензхиммаш» яхача заводо Солигорски Березниковски калийни комбинатаашта а Каратау горнохимически комбината а яхьийтай айн доаллаш йола барабанни вакуум-фильтраш. «Химмаш» яхача Ленинградска совнархоза Старорусски заводо Гродненски азотнотуковни завода яхьийтай айп доалла 12 аппарат. Средаз-совнархоза Чирчикски трансформаторни заводо синтетически хьоаса беча Руставски завода яхьийтай контрольни сборка а йоацаш йола подстанци. Из бальан долаш вIашагIйохкача хана цун автоматаш камер чу дIачу ца йоалаш йисар.

Технологически дисциплина телхаю машинаш еча заводаша оатхалашта кеп во еттарца, вIашагIхетташ дола овнаш во дарца, и. кх. дI. Машинаши аппараташи дика ца хулийташ Iоаткъам бу оборудоване кердача образецашта ханнахьа тохкам ца баро.

Цу ерригача фактешта чIоагтIа критика йир заседане. ЦIенхаштта претензеш йийцар кердача химически производствай технологически схемаш хоржача хана ийса решенеш массаза а еш йоацача проектни организацешта. Из бахьан долаш ханнахьа болх бе дIайолалийта йиш йоацаш юс керда мошносташ, кхоачашъеш производствени план. Цу хьакъехьа дийцар Воскресенски химически комбината директора Б. Т. Васильева, Кузбасски совнархоза председателa Л. Е. Графова.

Заседане иштта къамаьлаш дир «Тамбовхиммаш» яхача завода директора Н. И. Даена, СССР Госпланерча химически мехкдаьттан машиностроене Паччахьалкхен комитета председатела К. И. Брехова, СССР Госпланерча химически промышленноста Паччахьалкхен комитета председатела Л. А. Костандова, «Грузсовнархоза председатела Н. Г. Гомелауре, СССР Госстроя председатела хьалхарча заместитела А. А. Этмекджяна, кхычар.

Цига мел даьча къамаьлий итог еш, СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР СНХ председатела В. Э. Дымшица аьлар, промышленноста болхлоша шоай низ мел кхочар дергда шоашта тIадехка декхараш сийлеца кхоачашдар духьа.

(ТАСС).

Къулбехьен-Сибарегiен машинанъгъа тIеххьара дакъа Абаканера дIадоалу. Укхазара Тайшете, никъ кхоачалуча кхачалца, лоамашкея тайгеи гIолла яхь бIаьи ооаштлкъе итт километр баьа беза никъ. Минусински аренаши Саянски дукъа хоаца а дийн тIехбоал никъ; лоамашта юкъера никъ 500 километр бIаьха ба, 10 километр туннель я.

ШоллагIа Джевски туннель тIехъяьннай, никъ буллаш йола поезд никъ буллаш малхбоаленгахьа дIахо йоа.

(АПН).

Кердадараш тохкаш

Наьсарен «Электроинструмент» яхача завода коллектив производственни процессашта автоматизаци яра хьинаре къахьегаш я. КердагIча конструкцех йола 13 автомат я тха заводе болх беш. Автоматчикий бригадана кулгалдеш ва Измайлов Муса. Из балха говзал Iомайар цо 1961-ча шера Ростовски «Электроинструмент» яхача заводе. Ше балха веначa шин шера кхаь сага дика дIаIомаяьй цо ший балха говзал. ХIанз из говзал Iомаеш ва Добриева Лидайнек Сагова Лидайнея. Лидас хIанзле а шиъ смена норма 140—150 процент кхоачашъю. Ше бахьан долаш станокаш сеца ца латтийташ хьинаре къахьег цо.

Ший балха опыт дIа а душ вов. Измайлова дукха къахьегарах дIанзлехьа ший балхах дика кхийттай Лида а. ХIанз обмотчицен автоматчицен ши балха говзал я цун.

Коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхара къовсам лоаттабеш я Измайлов Мусас кулгалду бригада.

Укх деношка болх бе йолаялийтай цо керда шестишпиндельни автоматаш. Уж шоай ханнахьа болх бе йолаялийтара хьинаре къахьийгар слесараша Гетагазов Салманеи Ханакиев Абукареи.

Автоматаша юхьанца арахийна продукци тIехдика я. Ялх бетта план ханал хьалха кхоачашъяра шийгара доагIаш дола дакъа лоацаш я нов. Измайлова кулгалдеча участка коллектив.

Б. ТИМУРЗИЕВ,
Наьсарен «Электроинстумент» яхача завода инженер-технолог.

ДIАЙХА ДЕНОШ

ЦУ АХКАНАРЧА IуйрIйна сецца кхай тIа вар Сунженски производственни управлене Цеча Эскара цIерахча колхоза 1-ча тракторно-полеводчески бригада бригадир Кузнецов Николай. Колхоза керттерча агрономийна ноа. Жуковца цхьана цIаьхи а лаьрхIа хьежар уж мукх тIаболча кхашка.

Дика хьайкъаб мукх укх шера. Оасарах хIама тIадоацаш, цIена да кхаш. Дика къахьийгад механизатораша, шоай ханнахьа яьй массе а обработка. Фийгех диза да канаш.

IажагIденначa мукха кхайво йоахар, ялат кхача а кхаьчад, чуэца ха а хиннай.

СК-4 яха комбайн а лафетни 2 жатка а эггара хьалха цхай тIа йигар механизатораша Заречинский Анатоле, Чихачев Ивана, Андреев Ивана, Пятков Николаи.

Хьалхари ардари къаьста а долаш мера чуэцаргдац ялат — уж дешаш девиз а йолаш къахьегаш ба колхоза механизатораш.

ЧIоагтIа яхь эттай ялат сихагIа чуйина даккхар духьа. Хувцхувцалуш да лафетни жаткай машинистий Андреев Иванеи Пятков Николаеи толамаш: цхьа цаI воал, тIаккха вож вола хьалха. Цхьабакъда, белгалдаккха мегаргдолаш гIулакх да цу шинне а довллар — нормаш кхоачаш а тIеххкоачаш а цар еш хилар. Болх цIена а дика а бу цар. Мукхарца ховдабича сaмна хьокха Iобилла мукх юхааш тIа ниййссача касарах ул. КIезига ха а яьнна маьлха зIанараштa цIал из ловсари бахачул тIехьагIа, ше-шегIа лелача комбайно хьал а эцаш оарда из.

Ялат чуэцаш болхкеча наха дика гIулакх лоеттаду колхоза правлене партийни организаце. Культурно салаIара мел эшаш дола хIама да бригада кхай тIарча стане. Балхах мукъа болча хана дешилох, шашках лова колхозхой, керда газеташ да деша. Хьажа телевизор я. Дика вIаштIехьдаьккхад юкъара кхача кийчбелга. Молхаш чуйолаш аптечка я.

Керда ялатах чуэца болалуш латт колхоза вокх бригадай механизаторах я. Укх шера колхозхоша массаза раьза а волаш соцам баьб ца бола ялат 10—12 балха дийнахьа чуйца даккха а паччахьалкхена ялат дIадалара декхар ханал хьалха кхоачашде аьнна.

Е. ГУЗЕЕВА,
Сунженски производственни управлене Цеча Эскара цIерарча колхоза фельдшер.

ПЛАНАЛ СОВГIА

Нохч-ГIалгIай химически завода стеклотарни цехе Серноводскеи Ачалкхерчеи минеральни хина лаьрхIа шушаш арахецача коллективашта юкъе хьалха латтарех цаI я мастера ноа. Федько кулгалду смена. ТIехдика декхараш кхоачашдеш ва бригадир ноа. Вахаев, болхлой из, Муслиджиева, Фагина, Джамалханова, кхыбараш.

Ах шера план 16 де хьалха кхоачашъяьй смена. Планал совгIа арахийца шушаш 140 эзар я.

С. ВОРОНИН.

ТIЕХДИКА СПЕЦИАЛИСТАШ КИЙЧБЕ КХЫ А ЛОАЦАГIЧА ХАНА

✦

В. ЕЛЮТИН,
СССР лакхерчеи юкъерча специальни образование министр.

✦

Коммунистически партеи Советски правительствои массе хана а хIана а чIоагIа йоаххо еш я халкъа боахама, Iилма, культура дерригача доакъошта лакхера говзал йола специалисташ кийчбара. Кхоачам болаш да, вай мехка итт миллионал совгIа лакхерен юкъера специальни образовани йолаш специалисташ ба аьлча, Укх шера а вай вузаша мехка дIалургва лоалама хIама ца эпишеш 354 эзар специалист, техникумашкара дийша вергва 550 эзар совгIа саг.

КПСС XXII съезда решенеш, халкъа образовани эргаьккха тоара хьакъехьара Закон кхоачам а деш, вай лакхерчеи юкъерча специальни школа белгалдяра толамаш даьхад. Из холуш гарга кхай вадахьара, производствана, Цхьабакъда, хаддаяза совъоалача Iилман-технически прогрессо дIадех специалистий теоретически практически кийчо дIахо а тоаелга. Цу гIулакха боккха лоархIам болаш я вузашкара Iилма-тохкама болх дегIабоалабара хьакъехьа, производстве болх бешшехьа а дешара гIулакх дIахо а тоадара хьакъехьа, юрта боахама химизаци яра хиш дехкача лаьташка балхаш дара эша специалисташ кийчбара хьакъехьа хIанз дукха ха йоаццаш партеи правительства яь решенеш. КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТОИ СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТОИ тIаийцаб «ЛАКХЕРЕИ ЮКЪЕРА СПЕЦИАЛЬНИИ ОБРАЗОВАНИ ЙОЛА СПЕЦИАЛИСТАШ КИЙЧБАРА ХАНЕХИ ЦАРЕХ ПАЙДА ЭЦИЛГА ТОАДАРАХИ» ЯХА СОЦАМ.

ГIулакх иштта аьлча, студенташеи дешархоши дешаш йоахаш хIанзара хапаш, вузийи техникумийи балха яьча анализо хьа ма къокххара, хIезит-дукха йIаьха хиннай. Из хIана хиннад аьлча, сихха дегIаухача Iилмали техникали тIехьа ца йиса а гIерташ, дешара заведенеша дукххача шерашка а механически шерьеш хиннай дешари планаши программаши... Юкъеххуьар керда дисциплинаш, хIарта къаьнара дараш ца хувцаш дусар. Из бахьан долаш халланза совъоалар Iомаеш йола материал, цунах йIаьхъе езаш хулар специалисташ кийчбеш йоаккха ха.

Цхьан юкъъагIа из гIулакх да йиш йолаш дар. Цхьабакъда, вузашкеи техникумашкеи дешаш йоаккха ха мел эша сведенеш специалистаьта дIалар духьа кхы хIахо а йIаьхъе йиш йолаш яцар: Iилмаш дарде къоастамбе безаш дар малагIа кхетамаш дIадала деза цу е вокх специалиста во деша вагIаш йоаккхача хана. Цу тIа а студентий состав хувцаяларо, дешар хьехара керда средствош хьахиларо, дешара гIулакха кибернетика метолаш юкъеяхкаро, хино, телевиденех, радиох пайда эцаро кагийча нахаген мехкарешкен йиш хулийт теоретически дисциплинаш сихагIа Iомае.

МукIерло де деза СССР лакхерчеи юкъерча специальни образоване Министерствае, вузий Iилман коллективашка дукххача шерашка а уж лоархIамера дешаш хъачам-болаш йоаккхо еш ца леладера. ХIанзарча хьалех торонаш я, дешара прогресс тоа а еш, специалистии хургболча нахьа хьехилга эсала ца хулийташ цунца йоаьна уж кийчбелга сихле.

ХIана керда ханаш оттаю студентийи техникумий дешархойи дешара, Дийнахьарча вузашка инженерно-технически, инженерно-экономически, дуккагIа йолча институташ специальностаешта, хьалхагIа пхе шерах ах шерах дийшеча метте, пхе шера мара дешаргдац студенташа; правоведенеча, журналистикапа, историеца, хIаьта иштта актерски, искусствоведчески, культурно-просветительни специальностешта — пхе шера меттел диъ шера, хIаьта пхьайолча медицински специальностешта — ялх шера меттел пхе шерах ах шерах.

БархI бутт йоаццаьй юрта боахама специалисташ кийчбу ха а. Цар дешаш йоаккха ха дикъ шуш биъ бутти хургья. Уж дийша баргба 1-ча январига, цунах торо хургья бIаьстах кхашкара балхаш долалушехьа уж колхозашкеи совхозашкеи дIаттьожабе.

Кердача техникаи уйахкIено лоаярах эггара чоалханегIа йолча специальносташта дешара керда ханаш кIезиг-дукха тIатоха бокъо еннай СССР лакхерчеи юкъерча специальне образоване Министерствана, цхьабакъда, из тIатохаш бола ха ял беттал дукагIа хилийта йиш яц.

Хоаш да болх бешшехьа а дешаш болча а наха заиятешта дийнахьарча отделенешка дешача студенташта йолчул дукха а кIезигагIа ха юсаьга. Цудухьа заочни сайрийнерчеи вузашка дешаш йоаккха ха царга хьежжа ах шу, цхьа шу дукагIа хургья.

Хувцалуш я инженерно-технически, инженерно-экономически лакхерча дешара заведенеи дийнахьарча отделенеи хьалхарча шин курсе деша богIача студентий дешаро порадок а, Духьалa юкъерча школашкара вузашка бахкача студенташа хIинзалла хьо цхьан шерах биъ беттах предприятешка балхаш дора цу цхьан хана заочни е сайрийнарча системе деша а деш. Из ишта беш хилара керттера бахьан дар массехк шу хьалха дукхагIча даьгъе вузашка деша ухаш хинна кагий наха мехкаршйи е вахара а е къахьегама а опыт йоацаш хилар.

ХIанз гIулакх хувцаденна. Халкъа образоване гIулакх эргадаьккха тоадарах хIанз дукха а дукагIа бола студенташ шин шерал кIезигагIа ва беш производстве болх баь нах ба, Соахкарча дешара шера, масала, инженерни вузий цхьоалагIча курсе деша баьнача наха юкъе цу тайпара студенташ кховзткъе итт процент бар. Хьалха хиннарашта тара бац юкъера школа чакхъьяьккха нах а, Iилмий лардаш Iомаерца цхьана, моллагIа хинна а балха професси а йолаш ба уж. Болх, технически вузашка хьаэцашехьа а юххьанцара къахьегама навыкаш Iомае предприятешка дикIта безац хIанз уж кагий нахи мехкарийи.

Цуваь хетта Министерствана бокъо еннай дешаш мел йоаккхача хана хургболча специалисташа производстве бергболча балха а, хIаьта иштта практикана а эггара пайданагIа хургйола кираш а порядок а уттае. ХIанз денз предприятешка ухийтаргба юкъагIча хьале лекскхьарчe курсашкара студенташ. Цига чоалханеро балхаш де а бергга низ тIа а бахийта творчески къахьега а торо хургйолаш теоретически кийчбенна хургба уж из ха хьоттеш.

Студентий практически кийчбера дешаш хьоастадеча хана, теркал ца хича дергдац хIанз вузашкара дийша баьначa наха цоаш дерначa специальностах ший доIаме бола беш шу кьаьнхачул тIехьагIа мара диплом дIалуш ца хилар. Цу юкъагIа предприятера гIулакхаш доаза, цун организаци экономикеи цхьтас, производства хIара командира эша практически кхетами опыти хьакха езо цар. Уж дерригаш вIашагIкхийттача: лакхехьарча курсашка производствени гIулакхаш Iомаяр а вуз йистеяьккхачул тIехьагIа ший доIаме бола беш шу даккхар а — цар тоадергда къона специалисташ практически кийчбелга.

Кхо шу даллалца юкъеккхуларгья дешара оттаю керда ханаш. Цудухьа хIанз лоаерча курсашка деша багIача студенташта хIанз болаш яр юсаргья производствени дешара порядок.

Дешара ханаш иштта лоацъяьй юкъерча специальни школе а. Хьалхагиа ханнача диъ шерах диъ шера ах шерац меттел, дийнахьарча техникумашка кхаь шерах ялх беттал кийчбергба машиностроене, гIишлошъяра, приборостроене, энергетика, юрта боахама, геологе, фельдшерски акушерски гIулакха специалисташ, театрашта бола болхлой. Кхоъ-кхиъ ах шу хиннача метте, кхаь шерах дукхагIа эшаргъяц хIанз кагийча нахаи мехкараштеи педагогически, экономически, торговли правови, медицински, культурно - просветительни е физкультурни кхьан специальноста йиза курс чакхъяккхара. Диъ-кхиъ шера меттел, диъ шера кийчбергба дукххача горни, химико-металлургически, музыкальни, художественни специальность йола нах. Диъ шу хи оттаяьй дукххача хала стажерски практика чакхъяккханза бергбола, масала, поезаши е яраш лелаеи бола специалисташ кийчбара а.

Техникумий дешархой, хIанз вузий студенташ а санна, предприятешка производствени болх бе дIахьежабу керттерча даькъе лакхехьарча курсашкара. Укхаза а СССР лакхерчеи юкъерча специальни образоване Министерствана бокъо еннай цу балха а, хIаьта иштта дешархой практикана а пайданагIа хургйола ханаш порядок уттае.

Кхетадеш да, дешаш йоаккха ха лоацъеяга эггара хьалха дешара планашкеи программашкеи яхьаржара я, хIаьта иштта дешара процесс тоаяра е чотах де деваш хилар. 1964—1965 дешара шерре а болх кердача тайпара дIаболабера дукха хIама да деза Министерствас а вузий Iилман коллективаш а. Дешара планаши программаши оттаечa кхаа шаблон юкъеяхийта мегаргьац, «дерриг а кIезига-кIезига» малаграмски лоацдела де йиш яц. Ходамболлаш юкъера дIайоакха деза предметаш дукха хилара дешара материала дубликарованив елгеи, юкъера дIаяхьа еза къаьненех дукха лоархIам боацеи дисциплинаш. Къаьстта лоархIаме да из деча хана Iилман техники эггара кердагIа йола говзалаш, производства дикагIа бола опыт теркалъелга.

Вахаро тIагIоттталь дIалех, дешара процесс дукхагIа пайда хьаболаш хургйолаш, дешара методика а хувцалга, Iилман лардне доладаш да хIанзехьа уж ханъеш. Шерра пайда эца лаьрхIа вай хакарча технически средствех, кибернетика методех, «программировани дешар» оалачунах.

Дешара керда ханаш юкъейоалаяш хIахо дукхагIа кхиобе беза студентайи техникумий дешархойи дешара хана, Керттера теркам тIабахийта беза дешар Iомаяра, заниятеш йолча ракъагIа уж тIера бахе йиш еш дешара процессаца дувзадена дола дешача балхаца. Вузий студенташи техникумий дешархойи цу тайпарча балхашта дешара тIерабоаккхa хIаца дена соцадаь.

Уж дерригa гIулакхаш чакхдаккхаро новкъостал дергда лакхерчеи юкъерча специальни школа дIахо а дегIайоалаяра, халкъа боахама, Iилман, техника дерригача доакъошта а кадраш кийчделга тоадара.

Шоаш чакхбаьхача специалистех дикагIа пайда эцара а уж производстве дIачIоагIбара а новкъостал дергдоал иштта кхы дукха гIулакхаш а да соцам тIа белгалдаь. Вузий техникумий дийнахьарча отделенешкара дийша баьнна нах декхарийла ба дешара заведени чакхъяьккхачул тIехьагIа кхаь шерал кIезигагIа йоацача хана болх бе, декхарийла ба дIахьожийбаь е производствошкарча контрактах. Нийсане а хьа ма кийбе ыьвад дешара заведени чакхъяьккхачул тIехьагIа кхаь шера болх бакхьен путевка йоаккхаш болеи хьона специалисташ. Цунца цхьана партийни советски организашта, министерствашцеи ведомствашцеи, совнархозашта, производствени колхозно-совхозни управленешта тIалаш, эшарашта чубаха цIенош хьийтара къаьстта теркам тIа а йоахийташ, къахьегара а бахара а эшшеха дола хьалаш къонача специалисташта хьадела.

КПСС ЦК-ии СССР Министрий Советеи кердача соцамо кхы цIаькха а гучадаьккха теша ду лакхерчеи юкъерча специальни школана эшача гIулакхий вай партеи правительствеи массе а хана йоаккхо еш хилара. КПСС Программе цунна хьалхашка оттаяь сийлахь-доккхий декхараш кхоачашдара новкъостал хьалхашкахьа баьнна кхы цхьаькха гIа ба из соцам. Халкъа образовани эргаьккха тоадара хьакъехьара Закон творчески дегIа а кхуллаш, дIаьхий а деш, партеи правительстве тIа-тIа шерагIа наькъам дьадела советски халкъа Iилман-технически кхетамаш, культура дIахо а дегIайоалаяра.

(20-ча июне праавдаха «Правдал»).

Литературни оагув

Хь. ОСМИЕВ.

СОВЕТСКИ САГ

Цун визаца диста дуьнe,
Цо мел даьчун
Боарам баккха
Укх дунен тIа цхьаькка дац.
Цун виз кхоач хIанз Iалам
хувца,
Фордаш кхолла,
Седкъий лувца.
Саго ца деш хIама дац.

Цун шин ког латт лаьттан
букъ тIа,
Хьаькъалера
Герга корта —
Сигаленах хьалгIертаб.
Лар яьннай цун лаккха дукъ
тIа,
Кхаьчав хургдар
Шаьра гуча,
Маьженашка низ бессаб.
Цкъа «хупI» аьнна дуне
кхалла
Хьуьэза морхаш
Йохаю цо,
Вайна тIера лестаю,
Цо бе белла тоIабича
Лоаман кхеро
Цун когашка
Шортта ганзаш мехкаю.
ПаргIатерча балха саго,
Хий мо коачдеш,
Цlера бос беш,
Хьийна болат лоаладу,
Гаьна хиннар цун шин куллго,
Тамаш яьтеш,
ГIанахь санна,
Вайна гуча доаладу.
Вале мел дар качар даккха
Адамашта
Доаг деннад цо,
Беркат дергдар хестаду.
Шин тIаьр юкъе кхоаб цо
лаккха
Дерриг Лаьтта —
Герга бургац —
Шийна товччаьхь лестаду.

Хь.-Б. МУТАЛИЕВ.

САТЕМ БОАЦА САГА ДОГ

Цхьаккха тIаьск дац
Iа ца лаца,
Хьа алаша
Фукха мог,
Секундах а
Соцаш доаца,
Выходной ди
Доаца дог!

Дац хьо
Набаро дIалувиаш,
Хьа ди —
КIур ба,
Хьацар да.
Хьа отпуск я —
ТIоа а сеган,
Сиглел екош
Къувкъа ди.

Шелал
Лоаман бовхьамашкар
Хьона ниа луш
Гуча ух.
Хьа сатем ба
Бешамашкар
Мазаш телаш
ГIетта мух.

Хьо цун
Иштта дола мара,
Велча лар йовш
Хургвар саг,
Укх доккхача
Дунен эра
Цхьанна
Ларде вапар саг.

Вакъда шкъаза
Хьо а соцаш,
Кхы ца лелаш
ЙоагIа ха.
ТIаккхаъ, лаьтта
ТIаршше эттIош,
Лохе
Iочубоаха Iа гIа.

Лаьттах даьлле,
Эргадаьле,
ДIа ца хецаш
Кура довл,
Буп-тIа хиле,
Фийг-сом хиле,
Юхаъ даха
Хьо тIадовл.

Иштта кхелла
Да хьо даца
Массаза а,
Хьо са дог,
ТIа а кIал а
Отпуск йоаца,
Сатем боаца
Сага дог!

БАЧЕИ ЦУН ИСТИЙИ

Повеста тIара дакъа)

БЕЗАМ боацаш Iохаш Бача хIинна дая. ЧIаьжига дIетIа а ихоадалехьа сесагiтахьа хьал а ца хьожаш оал:

— Хьалха ца вай ахча. — Гарове вода со.

— Дерригга даьхе воаля хьо из?

— Воаля.

— Валадей, цIагIа дуачоа фу дергда вай тIаккха? — аьле, цецъйоал Фадимат. — Амт а ма вай вай чувоалаве везаш. (Ами Фадимата наьна - воша ва).

— Юхайокха хIама эца вода со,— аьле тIачоах Бача. — Хургда вайга Ами а Аме да а чувоалаве ахча.— Сиха лела. Чамдапа чура хьа а йалле Бачийна хьалхашка ахча Iодула Фадимата.

— Цхьа ах пунт мукъагIа хьаар дала тигара.

— Со хьоаре хаидоля пийхан доахараш хьувзаде йиш йолаш вац хьона. — аьле сесага бIара а зьежа, ахча хиса дола Бачас.

— Укх шIагIа хьалъенхабе хьоарен жуврен шеша-м бит хьона, хьай хьаштдар дергда-кх Iа, — аьле, хьажанюкъе шод боли Фадимата. — Хьаьр а дац, жуар а бац, хьоана ахча а дац, балха дIаара воалаш саг а вац...

— ДIавоергъа-кх хьо баьна. Нускал да со, ахаш агIа йолаш хьо? Шя кIира-м дьвииад хьо йоалаш.

— ГIоргъе деьра со-м. Укх бера фу дергда тIаккха? — Агаина аIейт тIахьокх Фадимата. ЙоакхагIа йолча сесаге Зайнапа йаIиг а цу фу улаар. Шийна тIа Фадимак йоазаяр бахьан долаш аьь-цIа яхай Зайнап.

— Цу беро мича соцаьай хьо хIанзашта а, — аьле, араволалу Бача.

Автобусаш сецача метте Бача дIахьаьчача, кIал бер мархIа а доалдеш цхьа сесаг мара саг вацар. Лоалахочун Iаде сесаг Сахират яр из.

— Iуйра дика хайла хьа, Бача,— аьле, кIалгIолла бIаргаш а лекхе, йист хуя сесаг.

— Маршалла яхийла, — оал Бачас. башха безаме воацаш. — Мича яьннай хьо, бер мархIа а дола?

— Городе, дарашка долх-кх.

Бачийна дикагIа хетар Сахират шийх кхийттаецаре. Хабара дукха маьра я из. Городе дIакхачалца по дувцаргдола хабараш а дергдола хеттараш а дагадоалк Бачийна.

Моала а вай гучавоалаш. Из валаре цунна цхьан Iо а хайна луушоален дIагIоргвар Бача. Цхьабакъ да, цу сесагаца вусе-м ниъ бIаьхьа хетаргба. ХIанз-хIанз «нускал а доацаш хIана воагIа хьо» аьнна по хеттар кхераш латт Бача. Сесага хьаькка хеттар далехьа автобус кхоаче.

Автобуса чу паI мара мукъа моттиг ца. Сахират цага Iо а хайте ше Iотiехьашкахьа воалу Бача. Сахирата юха хулачуя уралаьттача дикагIа хет цунна. Цхьабагъда, Сахират Iохоешинь суина юхе вагIа зIамига саг хьалгIотт.

— Iоха, воккха саг, — йоах по Бачийга.

Кхача моттигаге догдоахаш дIаюха хьож Бача. Цхьабакъда, из зIамига саг мара хьал а гIетта цунга Iоха яхаш саг вац. Бус меннача къаракъо детIа тIоарал довлаь а вецаре, шкъ бала сакие корта а на лазаре Сахирата улув Iоховргвалар из.

— Валадай, воккха саг аьлар-кх цо хьох.—КIалгIолла Бачийна бIара а хьежа елаькъаж Сахират. Бачас йист а ца хулаш батак кулг хьокх. Моаж яьша адаре шийх воккха саг аргдацар-кх аьнна хет цунна.

МархIадоалла бер дехка а долалена Бачийга йистхила мукъа йоайаш дикка юкъ йоакх Сахирата. Автобуса чурча паьха сеготдой а, цхьабараш тIера Iобовлача кхоачабаьбале а бера-дитхъача цIогIага ларлувгIаш эттагIа хет Бачийна цун паьна хабарга ладувгIачуя. Цхьабакъда, шийх хурдаь нивес а тедаь, автобусо а термадаь бер этара тIехьа а сой.

СИХА йода автобус. Цун оагIош тIа а Iуеттлуш, зуло тIехьашкахьа юхауда санна хет гонах магIайоалаш лакхъелача хьажкIий мугIараш. ДIахо, гаьно дIахьежача боккхача хIувсах тара хет оасарах цIендаь улла хьажкIий иза. Вача цу суртага хьожаш. Цу хьажкIий лорадаш шийбIаргашка чу къувлаш сайна хет цунна. Шай хурдаь па го велча а, цахоаш кхийтта а бIерг кхетанза Iац. Сахират чIоагIа безаме дорах арахьеж.

— Даьлаахь доакха беркат денд!

Вачас йист а ца хулаш, корта а оагабейн бекъалу.

— Ткачун яха де хьона из дIаулар.

«Из-м шунчун меттел, шун даь а далар, Iа хьай бага хьийга кхаьба», — йоах Вачас ше-шийца.

— Хьаштдоацаш ваьлар хьо вун звенолара дIа. Дика хьувкъаргIолаш санна хетай хьона хьажкIаш!

— Из гураь чуйдача ховргда,— аьле корта чубола Бачас.

Iай кхой тIа кхо йуллача хана а, бIаьстан юххье хьажкIаш дIеюаш а Iаде звенош вар Вача. Дукхача шерашка доахинга хьожаш ше бaь, ше ваьниа болх аттагIа а гIойленагIа а хийтта ферме вахе валлинвар. Ниха тIахайттар кхераш на воали Iийра.

— Цар-м хIана а цка дIавоаргва хьо, — йоах Сахирата. Йист ца хулаш цкъа юкъ а йьюкха. — Тхавар-м хьо пхьаниадаьe балта а вай. ихаш, новкъа долаш даьра во.

Баче йист а ца чулаш, корта чу а белла вагIа. «Ванак, укхан а укхан маьра а фу гIулакх да соца» — ихаш, эгIазъуя Вача. Дагадара Фадимат йоалаеча сараьхьа Iаде долдаьр. Оасара новкъостала АиIиг кIйта аьнна велавар из. АиIиг школерий лагере я и, цIагIа яларе йоагтарг а яр. Бачас аьнна доккха са а хьалхьа хьалгIеттар. Цкъа чIагIаргахьа дIа а волавенна, тIамаха хьаттац:

— Маца воха хьо ферме дIа?

— Ферме со ваьне тамаш-кой, Iади, — аьлар Вачас.

— ХIана?

— Иштта. Са да а ваьллаваш бежага, вороххIе да а ваьллавац.

Из дIахезача гIадиввар Iади.

— Тха звено юхаъола, хIаьта. Дехка варгваь хьо. ХIара гектара тIара ехтаъ центнер хьажкIаш ергIоаш тиъаь втт гектар ица ва дий вай.

— Уйла а я болх бергба из.

Чувaха аьнна ниI дIайийлавр Iале Вачас ахча а вийка юхаоаваьваларе.

— Мал деза хьона? — хеттар цо ахча шийк хиса кийача доаллаш санна.

— Цхьа тхьаьк тума, — аьлар гIадвахача Вачас.

— Iалаьлай! — аьнна, велавелар Iади. Со-м хьона цхьа тума деза мотташ вар. Сенна деза хьона ззал ахча?

— Тхоевара жон дала мегаш воахалол ма дий са.

— Боккъала их Iа? — аьнна, велавелар Iади. Саг йоалаю Iа?

Бачийка-м хааар Iади из бегдаккха воалаьй. Хайнадалара-м арг мича лар цо цунга из.

Iаде илли доалар:

Ловзарга сенна воха
Хоза нускал дола саг
Да-ла-ладда-да-да-да...
Цеппаьнна бIаралхьежар Вача.
— Ой, фу хозденад хьона?

Iади илли а доакхаш хьалха воагIавелар:

Хоза ловзар деций,
Цун цIенъюкъе латтар
Да-да-ладда-да-да-да.

Геттара корзагIваьлар Бача. Хийнаш а дaь Iадена тIаволавелар из.

— Сацийта хьай илли хьй! Ер таьтар дац хьона, Коарникъий Бачий цIа да хьона!

Цхьабакъда, Iади-м саца дага и вацар.

ТIем тIа сенна вода
Ши сесаг йола саг
Да-да-ладда-да-да-да.

— Сацийта хьай зурнай — хьай, цIогIа хьекхар Вачас.

Воккха тIом бецй
Цун цIенъюкъе латтар
Да-да-ладда-да-да-да.

— Хьога деций со, хьй!

Илли сацa а сацийта корта оага бир Iаде.

— Даьра Вача, из саг йоллаечуй дикагIа ма дар хьона бежага вохаре, е тха звено юхавоагIаре.

— Витал со, Iади, хьай сога доаллаш хIама деца, — аьнна, дехардир Вачас...

...ХIанз цуй сесагата а кхитта декар деча кхьачавар Вача.

ОАСАРАЦА дикъача кхай йист гучаьлча корта а оагабийе Вачийгахьа хьийирзар Сахират.

— Хьайла, даьлаахь. хком беций цу хьажкIий. ХIанзе оасар ца дойя ейнай-кх уж.

— ХIаа, — аьле, корта а лоастабийа, тон тIера го хувц Вачас. Сахират юха а корах арахьежа йоалалу.

— Тахан вай кортера дукхагIа бола пах оасара-м бахаб. миччахьа боахи-хьогI уж? ХIа-а, дIа, миччкъа бIаргагут боахи. Дехьа кхай цхьера хьайиттаб-кх уж. Тхьвар а вахав бераш а тIаьь. Миччахьа воалхьогI из?

«Кашашка воала» — йоах Вачас ше-шийца.

— Еррига юрт тьарэаца оарцIаккха сехха Iоацеиьь эргьар хьажкIаш. ЦIагIа бетIарош а бIаргаш ев лелараш а дIаоттаб-м даьра безар...

— «Дала ма сипадолла хьа докъаленна эIон, районера вина хьокхим ма хиларий хьогI-м».

— Хьо мишта вода, ва Вача, укх сипбенначa балха хингъе?— хетт Сахирата, корах ара а хьежаш.

— Хьо а йолаий хьай гIулакха? Со а вода-кх цхьа гIулакха а вийсеннa.

— ХIа-м, хьо-м хьай нетий кхай тIа а бахийта вoди хургва, — цIле, Вачийгахьа хьа а хьежа, аьлакъаж Сахират.

Вачас кIал гIолла бIаргаш а къоарчаллийа, нерахIурргаш соацаш.

— Сам-м бац шига бахийта нетий.

Автобуса тIера Iовоалал цо сагота а вагIа Бача. Цхьабакъда, Сахират-м яц юхаргIолаш. ХIанз-м сога виьта. Iа, аьлча санна ихы а айхьачагIа бегаш бе йоалалу из.

— ХIана бац? Иштта боаш бе хьо уж?

— Яьй! — йоах Вачас, алкха Сахирата мара ца хиийта гIевтташ оаллаьгI а я. — Хьон хьа мари яортдаль ваьа вонал-кх со. ДIагIоa шоай кхай тIа а Эдал. дахьа а. Со витал.

Елаьгъажар доа Сахирата юкъ тIара.

—Тхо-м уж дениa. Тахан а гIортьар е кIаьнк намогаш хиинавелаге. «Аьдки хьоа ца кхийкачун, Iай яй кхийкхабаш» аьхал вай даьша.

— Дика да хIаьта аьхкавеле, — аьле, кулг тоcс Бачас.

— ТIаккха хIаьта. Даьра уж тхо-м. —Тхоаре санне бегаш а па бешцIенхаиттa луч Сахират. — ХIанз санна боах сихбенначa вежа цIагIа мишта вагIа?

«Дала кIалахийлая хьо, кхы сохалле» — аьле, вагахь сесага салам а баьккне, корах арахьож Вача. Автобус юрта чуенавар. ШIаьлла бIоргкхет Бачий цхьан цIен наькъаьарца пенах доаллачи, доккхача къьатахь. Цо иккаш чу диллачун тIа кхьатIар санна Вачийна цIелг тIа а тьувкхаш «Хьа моттиг яхай тIа и» икаш саг вагIа цу тIа а. «Дала кIалах хьо а вола. — аьле, корагара хьаверз Бача. — Хьай хьаьт мелл тIахьукхалахь из цIелг.

ВIаьха хетийтар Сахирата Вачийна городе бода наькъ, ше новкъа велавах а лехкеньккхар цо из. эгара тIехьа я дIенкаьоар Вача. ЧIоагIа сапаргIатдаьлар цун Сахиратацара ше дIакъаьстача.

А. БОКОВ.

Халкъа творчества лакъаргбоаца хьаст

СССР писателий цхьоалагIча съезда ше къамаьл деш М. Горьке яьхад «Деша искусства шаш—фольклор я. Гуьелашьнцой фольклор, Iомаелаш, болх белаш цу тIа. Цо Iалаьмате дукха матеркал лу шоана а, тхона а, союзерча поэташта а прозаикашта а».

Къилбасела Кавказерча хьалкъий говзамера багахбувцам боккхача маьха хилар гучадаьлар дунен Iилманхошта яха бIаьшере йолалуш. Цу хана дехз долалу нохчий а гIалгIай а багахбувцам дIаязбелга а Iомабелга а.

Вайна махарра, паччахьа Iаьдала хьаштхиниалац «инородций» культура Iомаелга а из дегIайоалаелга а.

ХIаьта а Кавказ а, цун халкъаш а хьаштдолаш хиниаб эрсий интеллигенци дикагIе бола вакалаш. Цар дезаш дIа а язлаьъ кепа теха ара а хийцаб нохчгIалгIай багахбувцама къастъаьста йола произведенеш. Цу лоархIамерча гIулакхе дакъа лоцаш хиниаб Кавказ а Кавказа халкъаш а Iомадеш хиниа А. П. Берже, Г. А. Веркепов, П. И. Головинский, Б. К. Далгат, А. П. Ипполитов, Н. Семенов, кх. дI. бола Iилманхой.

Нохч-ГIалгIай багахбувцам дIаязбара а кепа тохара а даьлче эгара хьалхара гIулакх лархIа дезa 1849 шера «Кавказ» яхача газета тIа вайнахьа фаьлг кепа теха хилар. ХIаьта 1852 шера ше Старый - Юрта волча хана Лев Николаевича Толстойс эрсий аладанаца дIаяздаь хиниад нохчий ши илли. Революци яьалехьа дIаязъяьча фольклора юкъе къастта белгала ха П. К. Усларев. А. Гренан эрсий меттала перевод а йолаш даь йоазонаш.

Нохч - гIалгIай фольклор гуляьрен Iомаерои гIулакх геттара дегIадоагIa Сийлахь-боккха Октябрьски социалистически революци яьначул тIехьагIа.

Цу кана гучабола хьинера фольклор гуляьш бола цар А.-В. Аушев, Л. Н. Ахриев, Т. Д. Беков, З. Измайлов, Хь. Осмиев, Хь.-Б. Муталиев, О. Мальсагов. Цу хана «Сердало» газета тIа а, къаьст-къаьстача сборникаш тIе а, араяьла ялар гIалгIай багахбувцама произведенеш. Царех лархIа деза ГIалгIай краеведене Института 1932 шера арахийца «Вайнахьа багахбувцама хьалхара том», 1932 шера З. Измайловен, 1940 шера Хь.-Б. Муталиевен. Хь. Осмиевен арахийца «ГIалгIай фольклор» яха багахбувцама сборникаш.

Боккхача лоархIамa ба нохч-гIалгIай къамаш багахбувцач. Цунна юкъе вайна корайоагIa хьараш шераш хьалха халкъа кхолла греческий мифа тIара Прометеех тара майра Курькъа вувцаш йола легенда, геттара хоза а сакъердаме а дола туркалхой илли, доккхача хьаькъало дола халкъа фаьлгаш кицаш. Вайхlара юрта хIанз а балаш ба багахбувцама жовхьараш ховш бола боккхий нах. ХIаьта уж хIанз а дIаяздаза да.

Цар нах бaь вергаш. Уж гуле а цар хам бе а беза. Укх оагIон тIа кепа тех 1936 шера ер сий Iилманхочо П. П. Волкова дIаязъь йола гIалгIай легенден, хIаьта август бетта 1963 шера укх мугIарий автора Евкурова Эши Ахьмадагара дIаязбаь фаьлгаш.

Або МАЛЬСАГОВ.

СИЙ

(гIалгIай легенда).

ДУКХА ха я из хиниа. Цхьан хозача Iуйрийна вIашагIкхийтта хиниад Хийн, Мухи, Цlин, Сийн. Дунента хьажа цхьана арадаргда вай, аьнне, барт а бaь арадаьннад уж.

Хий дIатIа мел кхаьчача метте энзаш а буц а хоза бос тIа а байе дийлуш хинвад. тхир а дуллаш хинвад, хий а Iодолалуш хинвад.

Цlи тIе мел кхаьчача метте боал дIайоалеш хиниай, шелало тIоралъ Iамаш а, гIор дIа а яьле, дIоахлуш хиниад.

Мух тIа мел кхаьчача моттиге эрзаш шоайла моаршал хеттеш мо, вIаши кортош лестадеш хиниад, хIаьта цонашкарен кхашкарен баьцаш даьре шовлакхе чачакхаш ма теркаш хиниай.

Цlин, Мухи, Хийн дехьа а сехьа а ловзараш а деш, дIан-юхек удаш ловзаш леллашиаьа а. Сий дIа а юха а ца ухаш, ший корта лаккха хьал а айбаь, ийсса дIаихад. Мохк лорабеш бола халкъа турпалаш Сий бIарга мадейнте гIадболлаш хиниаб.

Юххера а уж доттагIий — Хийн, Мухи, Цlин, Сийн — вай гIалгIай Мехкарча цхьан ахькхача лоам тIа кхаьчаб.

Мух цу лоама го баха эттаб, зIамига тIой дIа-юха керчадеш ловза а деш.

Хий цу лоамах Iочуудача зие тоатолгех дIакхийттад.

Цlи цу лоама лаьтта кIалха йоаллача цIерца къамаьл де эттай.

ХIаьта Сий, шек а довцаш, лоам тIа дIа а этта, ший вaскеташ лорадеча наьха вахарга хьежаш лаьттад.

«Новкъостий — аьнна цхьанна метте цо соцача Михо.—ДIахьажад вайна хьалхашка бIарг дIа мел кхоачача ухкача аренашка. ЧIоагIа безам ба са цар тIаголла сакъердa».

Iоухава хиво а, раьза а хиниа тIаийцад из. Цlи а раьза хиниай цу деша. Сий йист а хиниадаш.

«Вайна вIаши мечал ховргдолаш цхьа белгало хилча бакъехьа яр-кх», — аьнна Цlеро. Воккхар тIаийцад из.

«Цхьанаьхь, цIенах дале а, кIина холах дале а цIе яьна шоашта бIаргаейча халаш со цига йолга», — аьнна Цlеро.

«Арен юкъе яра шоашта бIаргабайча, халаш со ията долга», аьнна Хиво.

«Теркаш долча гIанон, наькъа юкъе гIеттача деное, гучабоаккхаргба шоана со», — аьнна Михо а.

Сий цу хабарга ла а дугIаш, доалачаьх латташ хиниад.

«Сий, хьо вIаша латт йист ца хулаш? — аьнна Михо. — МалагIча белгалонах корадоагIаргда тхона хьо?».

«Бехк ма баккхалаш, доттагIий, — аьнна йист хиниа Сий, — Вай вIаши къаста деза, хIана аьлча, кIезигача хана а сох дIакъаьстар кхы цIакха а сох хьаккетаргвац».

БЕЗАМ

(гIалгIай фаьлг).

ЦХЬА вIаьхий саг нах дIа ца кхаьчача гIоргва со, аьнна арааьлна, хьуна юкъе гIолла, гаьнарча мехка а ваьна, дIаводаш хиннав.

Иштта водаш хьу йовцача баь тIа Iохайна вагIаш 2 саг яьттIа, ара а ваьнна, кавна наьхах а кхийтте, вакхаш воаллачавайнав цуна.

— Ассалам Iалейкум!

— Ва Iалейкум салам!

— ВавагI, ма боккха болх ба ер, нах дIа ца кхаьчача гIоргва со, аьнна, араваьлнавар со.

— Тхо нах дац, аьннад цар, кхалсага руькъа мичад хьажа, из мичахьа, малагIча маIача сагага йода хьажа дала арадаьла малейкаш да тхо.

— Са а ма яр, — аьннад аьнц, — цхьа зIамига, яхуш йоагIаш йиIиг. Оаш хьоаларе, хIанзехьа а сай йиIиг дIа а ена, гаргло ергъяр из.

— Хьо йиIиг гIоргъяр наьна керахьа са кенна, дунен чу аравалавза ва, фунехкдаьча аьлан коа чувелаш кухарка я, цун верахьа хьа йоI гIоргйолчунва са а дениад.

Со аьля а хилча, аьлаа чулаттача кухаркае ваьча воIага са йоI мишта йода, аьнна, дага а деха, ваьнна из аьла воача вахав аьла.

Вахa ер дIакхаьчача, дае хIама а кийчдаь, эздеш я гудбаь, аьла венав аьнна хьайзав цIен-де.

Геттара а ше хоаставаь, ший гIулакх товденнача хана, из дийхача кIамаи жон ца делча, хIама дуаргдац аз, аьнна дукъала ваьнав хьаьна.

— Фу деза хьона?

— Из хьай чулеха кухарка я сона.

— Из-м доккха кIама дац.

— Со-м вар хьо хьай йоI са воIага яла, е са йоI хьай воIа аха венав — яхаш, е цхьа йоккха фос ева-хьогI хьова яхаш.

Шийна ена кухарка я йина цIавоаллавенная аьла, кIаьта лоам тIа ваьлча, тIехьашкара тетта, ахь ахийтай по из.

Дика ха яхачул тIехьагIе, тхьовра дийцачох фу хул хьажа, шийна кухарка ена аьла волча вахав ер. Тхьовра ца хиниа, геттара сибат долаш вола кIаьан духьала венав аьлан. Чу а вaха, Iохайна вагIаш, из кIаьнк хьанав хаьттад эьло.

— Дага а мича доагIара. Аз хьайна ена кухарка ахка хIана яхийтар Iа?

— Ловм тIа аьлча, оага а ена, ше чуяхар из.

ХIаьта а вета а дIа ма аьнна йний из, аьнна, со цIаавахар.

— Хьо ваха ши-кхо ди даьлча со аьхке вахавар. Ена улаш кухарка айра сона. Наиа аттIа а, кийча а хийта а ваьнна, кхийтте, ваьннаш воаллачара, цIа а доалаваь, гаьза шурех воккхавеш а, кхы а дав хIамаш телаш а, хIанз хьона гучча бесса вола кIаьнк хиниав-кх пох.

Аьлано Iохайна ший сесагага каьхат а яздаь, ер каьхат а нийна тхевцига ваза наракхаргдей хьона, аьннад кIаьнкага.

Мерийчара доагIа цIий санна цIеча дика а хайна, кхийтта боагIа малх санна дотоя дошан гIаре а бийха, маьркънженеи малхбузенен юкъе боалача беттаца дIалайчкхав кIаьнк гIулакха ваха. ДIакхаьчача, аьлан сесаг Iойижа а яина, из гIоттае карагIа а ца доалаш, каравнх тоар дIа а тесса, хоа йоаллача толача Iовижав кIаьнк.

Iуйрийна гIетта арайоагIача йиIий бIаргхийттаб товрах.

— Яробби везан даьла яI-кх, сел хоза товраца тхевцига венар фу хьеша ва-хьогI, аьнна, яха а кхо толача чухьежай из. Керта кIал ши кулг а улаш, бIарга а гуш наьхха тIарча киса каьхат а доаллаш, аркъала улаш кIаьнк вайнав цунна. Йийкхача бусса сигала седкъий хиниа легадеиар зIамига саг везавеиачa йоIа бIаргаш.

ДIатIаяха, хьа а даьккха, каьхат Iодийшар цо: «...ер а хьйицIока хьа а даьккхе, керта кIал дIаводав...»

Из дас яздаь каьхат, ше даттача Iочу а хиа, из ваха гора кхераш, едда чу а ях. каьхат яздаьд йоIо:

«...кIаьнкага вай йоI дIаяле, вай вахарах из вахар а дIале, ваха а хоаве...».

БIарг тIера баккха ца моттаяьа а, из каьхат кIаьнка кийкха тIарча киса а делла, чуяхай йоI.

Ше ма гIетте а кIаьнкo сесагага каьхат дIаделча, кIаьнк а геттара го а баь, везаь, хьаьжа а яь чуйнпав.

Вена цIакхаьчча аьлено хаьттад шийй сесагага: из фу саг ва вайна юкхе вахар? Эй, хIанз а вайна вений Iа из? — аьнна, из ше вайте кIаьнк воагIа хайна мар шийна тIаеийрзача, — укх каьхато ахкар аьыд-кх из, аьнна каьхат дIакхоадаедаь сесаго.

— Остох вирзахь, хьежалаш, айса вешта язду а мотташ, мишта эздаь хиниад.

Саг верах а, хIама духьал лапарах а дIакъовлалургбий малх. Лочкъалаш безам а.

Саг вэлавза таьзет эттар аьлан дегчу ше лелададьр дагахеха.

Къонабарий оазаш

Дж. АЛБАКОВ.

ДОГ ХЬАДА

Михо цIаьхха балла хьош
мо,
Дихьар Iа са керар дог.
Хьоча хана хьа ца
хьожаш,
Ца хоеш хьайх со мишта
хьаа.

Сатем байна со лелилга
Хьона хац, е ха а лац,
Хье бахьан сох юрт
елалга.
Зе ца ловш Iа аийнадац.

Берда йиста улла кхера
ВIайхагIа хуреба хьа
девал,
Бутуе баь ша улл хьа
кера,
Бошабалла дац сагал.
Хоза йоI ше кхеьй,
яхаш,
Хьох вокхийвеш вах хьа
да.
ГIорадалехьа, дахка
яхаре,
Iайха дихьа дог хьада!

М. ИЛИЕВ.

ХОВЛИЙ ШОАНА?

Кхерий тIа кхера
ГIовн тIа гIов,
Шифер йоацаш,
Кирпишк йоацаш,
Цхьан кхераца
ВIашка къовл.
Жоп — гIала.

ЦIа а дац
ГIала а яц
Е догIа а чудалац.
Цу чу ваха Iовижар
Ардеаьнна моттиг яц.
Жоп — Малхара куша.

ГIО ВАЙ, ГIО ВАЙ
(БЕРАШТА)

ГIо вай, гIо вай.
Школе гIо вай.
Дика деша
Цхьъаш яха.
Цу вай школе
Деша гIо вай!

ГIо вай, гIо вай
Вохй цIа гIо вай,
Вай дийшача
ГIадйодача
Вай наьнага
Кхаь баккха гIо вай!

Б. КОСТОЕВ.

ЙОIАГА

Кока санна Iаьржа
бIаргаш,
Букъ тIа лоаза керта
кIедж,
Езаенна хьоза хьежаш,
Со дег тIара вела къедж.

Яц цун «Волга», бац цун
боахам,
Яхаш наха со хьога вуьц.
Ба са хьоца дега безам,
Из рузкъанца мишта хуьц

Зайндин МУТАЛИБОВ.

Виц ма велахь

Йиллача хана тIех,
Итт мивот аьлча,
Моттар-кха цу сахьта
Эккхаргда дог.
Хьай деша да хиниа
Хьо ена кхаьча,
Дог даьлар-кхе са гIеп —
Тешарца хьох.
Мишкъал а дега тIа
Харцо а йоацаш,
Бакъ безам кхайкабеш
Йист хилча со—
Из бетта са доацар
Кхы тем ца оттош
Вай безам даькъалбеш
ТIайийрзар хьо.
Укхиха со венав, хьо,
Ховшше йоашкага, —
Хьалхв из хьийстача, —
Iа къоабалдеш.
Хозаш - гуш цхьаккха вац...
Безамо лаьпе,
Вип а лий хул-кха со
Хьа уйла еш.
Тхоевар дац седкъарчий
Цу буоса санна,
Цу сиглан сийналах
Шоаш доккхийдеш,
Сагото хьеж-кха со
Нихъ бахча санна.
Бетта са деций вай
Безама теш.
Цу сарахь, хийла со
Сатувсаш хиниа
Безамо лийха из
Вай вIаши гар, —
Дац ца луш дезаргда
Лаьхтийча виллалца.
ХIетталца са цер чу
Хьа къегар лир.
Вай хана йорт кхакьарах,
Йко санна чекха,
Сога луш Дунена
Вахара муя —
Сай деге аз хержа,
Хьо вазр кувпа
Нив хургбац лаьттан тIа,
Са дега лир!

Перевод чар
А. ВЕДЗИЖЕВ.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АЛФАВИТАХ

СОНА ИШТТА БАКЪАХЬА ХЕТ

Советски Союза Коммунистически партей правительствай цахаддаш йоаккояр бахьан долаш ираз кхаьчад нохч-гlалгlай халкъага. Советски Іаьдал даьиначул тlехьагlа шоай йоазуви дешари ца хиначa дукхахча къамий, царца нохчий a гlалгlай a хулаш, торо хилар наьна меттала йоазув-дешар арадаккха a цунах шоашта пайда эца a. Гlалгlай къамнна вицлургвац, ший низ a вахар a ца кходеш, гlалгlай йоазуви дешари арадаккха къахьийга Мальсагов Кураза Зоврбик.

Юххьанца арадаьиначa хана, 1938 шерага кхаччалца, латиниски алфавита ларда тlа хилар гlалгlай алфавит. Цо ший декхар дика кхоачаш a дир. Бакъда, дlахо йодачa хана, гlалгlай культура дегlа ме йоагlа, СССР кхыча къамашцара бувзам a царцара гlулакхаш a сов ме доал хувш дийзар алфавит. Кавказе дахача a, цхьадолча кхыча къамаша a шоай меттала алфавит эрсий метта алфавита ларда тlа даькхдар. Къаьстта пайда болаш хилар из школашка дешархошта эрсий a наьна a меттош хьехаш дешархой дикагlа хlетарa a, царна аттагlа хилара a. Школай практико къаьгга хьахьекхад хlанз a цхьадола кхоачамбоацараш гlалгlай алфавитаца хилар. Из бокъонца гучаьаккхад Мальсагов Дошлакъаси Ошаев Халидеи. Цар «Сердало» газета тlа араяьиначa «Нохч-Гlалгlай алфавит тоале деза» аьнна йолча шоай статья тlа нийса хьекхаб цуи никъ.

Цу статья тlа да: «Цхьан вагlорахьа эрсийи, вокх вагlорахьа нохч-гlалгlайн йоазонцара цхьатарра долча алапий лоархlамаш тайпа-тайпара хилара нохч-гlалгlай юкъарча дешара школе уж lомаделга халача хьала тlа оттадеш йола вlашдухьаленаш уттаю цу шин йоазонна юкъе» — аьнна. Школашка из долаш да. Нагахьа санна, цу статьи тlа яххача тайпара, гlалгlай алфавит нийсдича из хало дlаяргья дешархошта a хьехархошта a тlера.

Йоазонца болх бечa хана a, дешархоша дешачa хана a боарам боацаш дукха гlалаташ дувл цхьадола шолха алапаш юкъе дола дешаш эздеш: хь, хl, кх, къ, аь, яь. Дешаш яздеш уж алапаш цар эдеш, тувладеш моттигаш массаза йолаш a. Кхы дlахо хургйолаш a я, гlалгlай алфавит хlанз долча хьала тlа ме латт.

Дешархоша лакха хьекха шолха алапаш вlашиэдар хул укх тайпара: хlама — хьама; хьажкlа — хlажкlа; кхор — кьор; къамарг — кхамарг; вышк — эшк; яьшка — яшка, и. кх. дl. Цу тайпара гlалаташ дешархошкара дувлар дlадаргда, нагахьа санна, кердачa проекто яххача тайпара, шолхачa алапий лоаттам нийсбича.

«Йот» лоархlаме долаш алфавит юкъедоаладича «я, яь, ю» яха алапаш алфавитаца ца эшаш хургда, тlаккха цо дешархошта дикка атто a хулийтаргья (Иагlа, йаьжай, йода, йувла). Хетаргахьа «аь» яха алап a цхьалха даькхача гlойле хила мегар (къаьстта алфавита чу), хlана аьлча, из доацар эрга сочитаии йолаш шолха алап дисаи кердачa проектах. Из a хувца мегаргдар 1938-ча шерралпа леладаьча «а» ихачунца. Тlаккха дешархошта кхы a аттагlа хила мегар яз язле деза моттиг йовза a, из юкъедола лош бакъаха дешара a. Шолха алапаш кlезигагlа ме хул дешархошта аттагlа хургда деша a язде a.

Кердачa проекто яххачa тайпара алфавита хувцам ца бичa, дlахо йодачa хана a вшадургдац школешка дешархоша гlалаташ дар, хlанз долча алфавитах уж ца кхетар — тувлабалар.

Гlалгlай школашка цу алфавита хувцам ца хилачa баргболцилга къаьгга хьахьекхад практико. Алфавит тоадар гlулакха, из мехулла сихагlа юкъедоаладара гlулакха a оарцагlboвла беза Нохч-Гlалгlайчен lилмаш болхлой.

Я. ЛЬЯНОВ,
Наьсарен-Вокзалерча 11-шерарча школа хьехархо.

Итт шу хьалхагlа Советски Союза энергосеста чуера караберзабиьча атомни ядра ницах хьиьйна ток. 1954 шера 27 июне Обнинск яхача городь болх бе йолаелар 5 эзар киловатт низ бола дуьнен тlа хьалхара промышленни атомни электростанца.

Дlайолаеннай lалаьмате йоккха, паччахьалкхен масштабе техника геттара керда дакъа хьадеш ю эксперимент.

Электростанце тахханалца a ток тел энергосистема чу, цхьабакъда, цул совгlа, цунах пайда оц йlовха толачa элементашта кердачa станцей технологически схемаштoн тохкамбара йолча экспериментальни базах санна, цар чу гlулакх деш йола кадраш кийчъеча базах санна.

(АПН).

Доккха цlей

Вай республике аттара хьалха хулаш я музыкальни фестиваль. 2 июле денз 12-ча июле кхаччалца мехка тайп-тайпарча коллективаша концерташ уттадергда Грознерча театрашка, культура цlеношка, предприятешка, хlаьта цхьайола коллективаш гlоргья республика районашка a.

Фестиваль хьелларгья 2 июле Кирова цlерахча парка бавцарча театре. Кхь отделенех доккха концерт оттадергда цига. Концерте дакъа лоацаш хургья Ростовски Нохч-Гlалгlайн филармоней вlашагlтеха симфонически оркестр (дирижераш РСФСР искусствай заслуженни деятель А. Юрлов, Киргизски ССР искусствай заслуженни деятель, композитор В. Фере, Л. Кац).

Сакъердаме программа гойтаргья Москверча эрсий хоровой капеллас, РСФСР халкъа артист волча, композитора Д. Покрасса кулгалдечa эстрадни оркестро, Нохч-Гlалгlай паччахьалкхен палеи халларен ансамбло.

Фестивале иштта дакъа лоацаш хургья Волжски халкъа хор, Азербайджана эстрадни оркестр, Бржевская Иринаса, И. Кобзонни дакъа a лоацеш, ВГКО эстрадни группа, иштта киноартисташ.

Симфонически оркестрина концерте дакъа лоацаш хургва СССР халкъа артист, иллн оалаш вола гlоръвинаговзанча Лисициан Павел, иштта дунен халкъашта юкъерча конкурсай лауреат Р. Файн. П. Лисицнана гойтаргья грознойцашта ший йоккха говзал, цо эргда советски композиторий иллеш, классически операшцара ареш.

11-чей 12-чей июле доккха цlей хургда Орджоникидзе цlерахча стадионе. Музыкальни фестиваль дlакъовлечa цу шин дийнахьа цига оттадечa концерте дакъа лоацаш хургья эрригa коллективаш, Нохч-Гlалгlайчен спортсменаш.

Фестиваль хулача деношка Грозне хургба мехка гlорбаьнна композиторащ, цар симфонически оркестрашца шоай произведенеш локхургья.

Республике аттара хьалха хулаш йола музыкальни фестиваль — из Нохч-Гlалгlайчен беригача къахьегамхой доккха цlей да. Цо хьагойт вай мехка халкъашта юкъера доттагlал.

Іалаьмате сакъердаме хургья музыкальни фестиваль йолча деношка. Массанахьа кийчо еш латт хьаьший тlавцара. Боккхачa безамца эргда вай: «Марша доагlалда, хьаьший!».

Чухрай Григоре керда фильм

«Дахаш-текъаш воаха саги йоккха саги хиинад» яха фильм — Ленински преме лауреата керда болх—доаккхаш латт хlанз Мосфильма студе. Фрида Валерен Донской Юлен сценарех. Фильма керттера оператор — Полуенов Сергей.

Из да чlоагlа уйла тlайолаш a дог тохадолийташ a дола мутlаречa, дикача шин сага вахарах дола дувцар.

Картина юххьанцара кадраш хlанз город Горькена юххе доахаш латт. Хозачa Волга тlарчa хьекхачa босах Великий Враг яхачa юрта йисте (фильма тlа Петраркoво аьнна цу юртах) Гусаковгlар цlа лаьттад. Хатар хиинад. Шlа даьгад. Цу кадрагара къадолалу воккхачa сагахи йоккхачa сагахи дола дувцар.

Фильма тlа Гусаковгlар ролаш ловзаю Ленсовета цlерахчa Ленинградски театра эртисткас Кузнецова Верас, РСФСР халкъа артиста, Тамбовски областной драматически театра актера Марии Иванен.

Картина художник Неметик Борис ва, музыка язъю композитора Пахмутова Александрас.

Фильм доаккхаш йола группа укх шера ший болх чакхбаьккха яргья.

Сурта тlа: «Дахаш-текъаш воаха саги йоккха саги хиинад» яха фильм доаккхачa хана. Юккъе—фильма режиссер Чухрай Григорий. Шоай цlенах хиина йокъ a йита дlаболхаш ба боккхий нах Гусаковгlар.

Кинт Галиний сурт.
АПН.

КЪОНАЧАР КОТАЛО

Шин хlирал совгlа ха я Грознерча «Динамо» яхачa стадионе республике баскетболах ловзара хьалхара моттиг яккхара къоначa баскетболисташа яхь дlахьу. Республика дуккхачa хагирхоше дакъа a лоацеш йола 25 команда яр яхьа юкъе.

Яхь йистеьнначул тlехьагlа личии зачете хьалхара моттигаш яьхай Грознерча ГорОНО берий спортивни школа. «Спартак» яхачa общества баскетболисташа. Хlара шерра шера дикагlа да цар хьоккхамаш. Цох ховргда школи спорта гlулакх дика чакхдоаккхилга. Тешаме ала мегаргда ГорОНО спорта школе къоначa спортсменех Экажев Азгерех, Корецкий Валерех, Руднева Татьянах, цхьаболча кхычерех a дика баскетболисташ хургболга.

Д. КОДЗОЕВ,
яхьа керттера судье.

«ПХЬЕГІАША» ДУ ЗЕ

Грозненски мебельни хьу чакхйоахачен комбинате вахавар со укх деношка. Делкъал тlехье яр. Наха дика са a леlа кердачa низаца болх бу ха ма йий яр, яхаш уйла еш дlаккхьчар со нов. Ибрагимова кулгалдеш йолча гlанлаш дечa цехе. Наькa санна гlалат аьнна хинавар со. Бlкъ хилаизар соца вагалаьттар. Оалаш махиллара «дие lоулла в хьаллоацаргдолаш» кlур баьккха гlаьленаш a уллаш, цхьаннахьа сакъерда баьккхачa санна бегаш a беш багlар маlнах. Кlаьта шоай «пхьегlа» вlашагl a елла царел тlехьайнсар кхераш санна къамаьлах чуйнна боаккар кхалнах a. Долчa тайпара эргда из, цкъарчоа сайна бlаргадайначох тийшанзар со. Из тамашйна a дацар. Тамаш я цхьаькха, коммунистически къахьегама сийлен цlи лелаечa цу цеха коллективо хlара сахьат массаза дала 15—20 минута салоl. Сийлахь цlи яккхарах доалаш аиц гlулакх. Цун сий длим лакхалоаттадара кхы a дикагlа къахьега деза. Кхомбе беза балха хана. Хlара сахьат массаза дала 15 минута салоlаш хилча, цехерча болхлоша сменах йовю балха ха 80 сахьат совгlа я. Цу даькъе из шоашна къамаьл дича дукха сагота боацаш кулгаш тувсар из. Доброштанов Леонида, Беликова Валентинас, иштта кхычар кулгалдечa бригадашцарча болхлоша. Кхоллаш аздаьр — уллашехьа хьувзаш тlаухаргда, яха уйла a болхлой яр. Хьа ца цаьр хургдоацилга кхетаде дезе цар, дlаьо ла мегаргдац хlанзара гlулакх.

Кхы a чlоагlагlа цецвоаккхаш вар цхьаькха. Коллектива болхах лаьца къамаьл дир аз цеха начальник волчa нов. Ибрагимовца. Цига духьала этта сурт a вочар. Кулгалхочоа доаздаш коллективана хьалхашка латта социалистически декхараш a a паччахьалкхен план a. Пхе бетта план мишта кхоачашъяьй аьнна, шийга хаттар дичa сагота воацачох баламаш хьал a эза жоп лу по: — Хац сона-м. «Красный молот» яхачa завода коллектива болам хьал a лаьца яла бетта план хамал хьалха кхоачашъяра хlанзалца хьа хlама лаьдац цеха коллективо. Комбината коллективо деккхараш тlайиа хилча къаьстта тхона тхоашта сенна эш уж? — йоах нов. Ибрагимова. Кулгалхочун уйлашкен гlулакхашкен хьежжа лел цехерa болх a, иштта кlаьха дисциплина a. Цехерча цу дуккхачa кхоачамбоацараша къаьгга хьахьокх партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша болхлошца кхетама болх беш ца хилар, бечa балха тlахьожаш лоаттабеш ца хилар.

Цеха болх, къахьегама дисциплина товяра зе деш йола «пхьегlаш» дlаяхара оарцагlбала беза Грозненски мебельно-хьу чакхйоаккхачa комбината кулгалхой.

Б. МАГОМЕДОВ.

ЦХЬАККХА КОТ ЦА ВОАЛАШ

25 июне Кировакан яхача города командаца РСФСР IV зоне хьалхора моттиг яккхара йолча матче лейзар Грозненски «Терека» футболисташ. Цхьаккха команда кот a ца йоалаш чакхдаьлар ловзар. Счет 2:2.

Редактор М. Кl ЛЬЯНОВ.

ЛадувгІа

Радио: 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор; 8.15 — «Сердало» газета обзор; 8.25 — концерт; 8.45 — «Къона тlехье» яха передача (нохчий меттала); 16.05 — Эзанков Вахьаудина «Турпалхочун вахаре ийс ди» яхачa повеста тlара дакъа, — литературни передача (гlалгlай меттала); 16.30 — керда хоамаш гlалгlай меттала); 17.00 — «Зори Кавказа» яха радиожурнал; 18.20 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.35 — «Дешараштa дола совгlат» яха передача (эрсий меттала); 18.50—ашараш; 19.00 — «Литературни Нохч-Гlалгlайче» яха радиовыпуск (эрсий меттала).

Хьажа

Телевидени: 18.25 — телевизионни кердадараш (эрсий меттала); 18.40— доазол арахьарча гlулакхашта вола комментатора къамаьл; 18.55 — киножурнал; 19.05 — «Сатирически объектив» яха телевизионни журнал; 19.40 — «Бовзаш боаца салтий» яхачa исторе летопись; 20.20 — эстрадни концерт; 21.05 — «Ленин Октябре» яха художественни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Цlечa фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора зам.—2-07-01; безлтоххьма секретара—2-45-40; партийни вахарен, промышленни, юртбоахамен, писмойи отделий—2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» заводательства типографи. Революци проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», Проспект Революции.

СФ05179. Заказ № 3563.

Доазол декъара

ГРЕЦЕ ПРЕМЬЕР-МИНИСТР США КХАЧАР

НЬЮ-ЙОРК, 24 июнь (ТАСС). Греце премьер-министр Пападжреу селхан вlашагlкхийттачa Штаташка вевав Кипрерча гlулакхий хьакъехьарчa дешах президентаца Джонсонаца переговораш яр духьа. Цхьа сахьат совгlа ха тlехьа в аьнна Ленглерча (Вирджиния яха штат) фецарча тlема базе lоессай гречески премьер-министра реактивни самолет. Из хьеллара бахьан да самолет Мадриде сеца лаьттачa хана цу тlа бомба я аьнна дегабуам баьхилар, цхьабакъда, из дегабуам нийса хиинабац.

КУБАЙНА АВТОБУСАШ

ЛОНДОН. Английски кепа йоазоно гlад a даха тlийцар Кубе «Лейландмоторс» яхачa английски компанега автобусашта даь заказ 450 автобусагара 950 автобусага кхоачаш лаккдаь хилар. Эггара хьалхара цхьа автобус Лондонерчa Кубай посолага дlаеннай компане, массехк ди даьначa гlолла Кубе дlайохьийтаргйолаш я 80 автобусаш латта хьалхара партх.

США цхьадолча гlозараша истерически кампани гlоттаьй цу заказа гоннахьа, кхыметтал бара бохабайтар духьа Англена низ тlадоттабарах a кхоачам ца беш.

Дуккхачa английски газеташа такан цlаькха a белгалдоах торговле дешашта Англе ший лоlамера позици чlоагlа доархlаме хилар. Кхыметтал аьттехьарча «Дейли телеграф» a йоах: «Торговли лелаеш бола мохк хиларах тарра вайга йиш яц тlа-тlа вlашка боагlаш латтачa, алхха политика вай могаеш долчa мехкий гlоврах кхоачам a баь воай торговли кlезигье».

ТАСС.

Кхыча мехкий кепа йоазон обзор

Швеце вахача Никита Сергеевич Хрущева визитаца чlоагlа хьаштдолаш да доазол дехьара кепа йоазув. Кепа лелт Советски правительствана керте латтар Стокгольмски газике вlашагlкхетарах дола Швеце правительства воккхачa советски хьыша сийна оттадаьчa обеда хьакъехьара хоамаш. Кепа тох премьер-министра Эрландерен Н. С. Хрущевен къамаьлаш.

Тоъал дукха теркам тlабохийт газеташа А. И. Микоян керте вола советски парламентски делегаци Индонезе яхара.

Доазол дехьарча кепа йоазоно шерра йоашхаш я СССР кхыча мехкашкарчa гlулакхий Министерства США посольствага яхьийта нота. «Нью-Йорк таймс» язду, Советски Союз духьала я «Панамерикэна» авиакомпане ГДР территорина тlа гlоллен Малхбузен Берлина a малхгlоллен Малхбузен державашта a юкъе гlоллен чаккйоалаш йола дунен халкъашта юкъера лини юллийга вlаштlехьаьаккхара.

«Нью-Йорк геральд трибюн» белгалдоаккх «тlехьагlа хила терлуш долча хьаштдоацачa зуламашта кьелхара беякткам американски оагlонна тlабужаргба» яхаш дуэцаш дола Советски нота дакъа. Цхьадолла английски газеташа цхьаккха бахьан a доацаш шоанкара душ советски нота дунен халкъашта юкъерча авиаполетaшта бола «кхерам» ба яхаш, уж полеташ бокъо йолцеш еш йоллашехьа a, хlана аьлча ГДР йоагlаш йолча органаца къовстиль яц уж.

Кепа йоазон тlа дукха моттиг дlалоаш США-с Къулба-Малхбоален Азе еча тlема кийчоний хьакъехьарча хоамо. Американски газеташа белгалдоах, США-с цу районе тlема низ совбоахаш хилар. «Нью-Йорк таймс» язду, «Англе хьахьокхаргда США Индо-Китае тlемаца чугlортар хьаллоацийга», хlаьта иштта из чlоагlбергба Малайзецарча доазон тlерча индонезийски партизанашта духьалара къовсам.

«Белгала США-на фу деза Къулба-Малхбоален Азера?» — яхаш хетт йовзаш йолча французски обозревательша Женевьера Табуи «Парижур» яхачa газета тlа.

Американски преса тlа дlаьрыка, вlаши барта a болаш йолаь кампани, йоах Табуи, доллачa хlамангa ладийгlачa, лаккера lотlа кулгалдеш я, хlаьта цо кхы a доккхагlа бахьанаш хулийт Вашингтоно, белгала аьлча дов шерда a дуккха низаш цунна юкъеоза a соцам баьб аьнна хетара». Парижски «Насьоно» лоарх1, Англе «Вlашагlкхийттача Штатий низаш хьаллацара, гучох, Къулба-Малхбоален Азе тlема самолеташ йохийтаргхилар».

Президент Джопсон турецки премьер-министраца Иненюна вlашагlкхетар малхбузен пресо шерра дувцаш да. «Нато державаш, белгала аьлча Вlашагlкхийтта Штаташ, — яхаш язду «Юманите» арахьарча политически обозревателе, — Кипра кхел къоастаe гlерт цlаькха a, кипрнотийн Макариоса правительстван лоlам тернал a ца беш».

Дуккхачa лондонски газеташа хоам бу Кубайга автобусаш йохийтаьнне «Лейланд» яхачa английски фирмо Кубай правительстваца хулт a яздеш керда контракт яь хилара. Шоай редакционни статьяш тlа «Файнэншл таймс» a «Дейли телеграф» a яхачa газеташа хьаллоац Кубайцара торговли, Вlашагlкхийттачa Штата из ца лелайита гlерташ беш низ боллашехь a.

Гаргахочеш латтача Францерчa коммунальни хоржамаша дувцадеш «Юманите» яхачa газето кепатехай «цхьаьно бе Іаьдал дахара» тlехьалаттараш эшабар духьа республиканаш вlашагlтохаза барг ца хилар белгалдоаккхаш йола Жак Дюкло статья.

Чехословаки газеташа кепа техаб дукха ха йоашаш къамаи собранен къамаи комитеташкен хиначa хоржамий итогаш юкъеш хиначa КПЧ ЦК Пленума хьакъехьара хоам. Болгарски «Работническо дело» яхачa газето хоам бу lалмаш технически тохкамаш вlашкаоалаьара йолча массазарчa комиссе заседани чакхъяларца лувзадаьккха Т. Живков СЭВ-е дакъа лоацачa мехкий делегацей членашца вlашагlкхетара хьакъехьара хоам.

(ТАСС).

США-с Къулба-Малхбоален Азе лелаю кхераме провокацеш соцае

ВЕЛИКОБРИТАНЕ КОМПАРТЕ ПОЛИТКОМИТЕТА ЗАЯВЛЕНИ

ЛОНДОН, 24 июнь (ТАСС). Великобритане Коммунистически парте Политически комитето кепа тохийта араьккхачa заявлене тlа йоах, США-с Къулба-Малхбоален Азе леладечa гlулакхаша машара цlенхаштта кхерам тlатосс. Дукха ха йоацаш Лаосерча Патет-Лао тlема отрядий позицешта американски авиабомбаш чуйийттачул тlехьагlа, йоах заявлене тlа, Къулба-Малхбоален Азера ший низаш кхы тlа a совдоахаш я США.

Американски империалисташа леладечa цу гlулакхаша, йоах заявлене тlа, чlоагlа телхаю кхыча мехкашкахьара интервенци ца хилийтаран дунен цу районе машар оттабаран тlерзаяь йола, 1954-чей 1962-чей шерашкара женевски конференцей рашенеш.

США-с ший провокационни политика чакйоахачa хана английски правительства шийна дечa новкъосталах пайда эцаш хилар белгал a даьккха, Политически комитето йоах, кхерамерча американски авантюраштa юкъе ше лоаца дакъа низагlа соцадайта деза Великобритане правительства, хlаьта цудукъа английски халкъ тlагlертта тlахьех цо правительствана массе оагlорахьара низ тlабахьара. Заявлени чакхйоаллачa Политкомитето дlадех американски бlунаш Къулбехьен Вьетнамерен Лаосерен арадоахилга, 14 паччахьалкхен женевски конференци гулъелга, шоай проблемаш машара, лоlама, нейтралитета ларда тlа къоастае Къулбехьен Вьетнамен Лаосен халкъашта торонаш лулга.

«ЦУННА-м ХІАМА ДЕРГДАЦАР...»

Лохехьара сурт тха фотокорреспондента Плиев Идриса даьккхад Грозненски производственни управление № 2 йолча баьцa даарий-шурий совхозе. Цунга хьежачa боахама кулгалхой хlамаи кхом бара тlаккхуш би аьнна ала хала да.

...Укх шера lай хьайбашта дудxе аьнна дукха тук дела̄лар совхозе—60 тонн. Хьа a дена lодоассадир из дирекце конторана 50—60 метр мара гаьна доацаш. Цу хана денз кхы сага дага я дохаш тух. Бакъда, царна лойя a ца лойя a хlара дийнахьа совхоза директор нов. Бритиковн кхыбола специалисташн массеxтара тlехбола тух гувна юхе да. Хlаьта из шоашта бlаргагlа яц «кен» оттае гlерт уж. Бlаргагlа мегаргдац. Бlаргагlо доагlар-кх! Ювнараш нуквал санна хlамаи шек a воацаш.

— Цунна-м хlама дергдацар, фу бе да из хьайбаш доажадечa лойттадац я, a укхаза доаттадац я,—йоах нов. Бритикова. — Цига a е укхаза a кхоале яц.

Саго дlахьеха цу дешан дика хоа директора дукха ахча a дена нйца хьалена тух хьайбашта дехна дезнага. Хlаьта юхе дисар маьлхо доккхаь, доlо тlоададеш ца a улийташ цхьаннахьа кхоаллена хьена дlатаадаем дезнага. Бакъда, из деловш саг яц совхозе. Тlаккха тух довргдоадачa дlааттадагlа мегаргдацар дал нов. Бритиковагa? Шоана нийса хетий из Грозненски производственни управление кулгалхой?

О. КОДЗОЕВ.